

Zaštita slobode okupljanja prilikom sudjelovanja u masovnim prosvjedima i demonstracijama u praksi Europskog suda za ljudska prava

Goleš, Patrik

Master's thesis / Diplomski rad

2025

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:185083>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-09**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

PRAVNI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
SVEUČILIŠNI INTEGRIRANI PRIJEDIPLOMSKI I DIPLOMSKI STUDIJ
PRAVO
KATEDRA ZA UPRAVNO PRAVO

Patrik Goleš

**ZAŠTITA SLOBODE OKUPLJANJA PRILIKOM
SUDJELOVANJA U MASOVNIM PROSVJEDIMA I
DEMONSTRACIJAMA U PRAKSI EUROPSKOG SUDA ZA
LJUDSKA PRAVA**

Diplomski rad

Mentorica: prof. dr. sc. Lana Ofak

Zagreb, veljača 2025.

Izjava o izvornosti

Ja, Patrik Goleš, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću izjavljujem da sam isključivi autor diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade nisam koristio drugim izvorima osim onih navedenih u radu.

Patrik Goleš, v. r.

SAŽETAK

Cilj ovoga rada je istražiti primjenu članka 11. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda na pojedince koji sudjeluju u masovnim prosvjedima i demonstracijama. U radu se prikazuju opća načela vezana uz pravo na slobodu mirnog okupljanja ustanovljena u praksi Europskog suda za ljudska prava. Također, u svrhu boljeg razumijevanja općih načela, u radu se prikazuju pojedini relevantni slučajevi iz prakse Europskog suda za ljudska prava. U radu je poseban naglasak stavljen na osnovna obilježja prava na slobodu okupljanja, značenje mirnog karaktera okupljanja, pozitivne obveze država, elemente testa nužnosti u demokratskom društvu kao instrumenta za utvrđivanje povreda prava na slobodu okupljanja kao i na glavne načine miješanja u to pravo poput nametanja složenih postupaka autorizacije, rastjerivanja okupljenih ljudi i izricanja sankcija zbog sudjelovanja u okupljanju.

Ključne riječi: pravo na slobodu mirnog okupljanja, masovni prosvjedi, demonstracije, Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Europski sud za ljudska prava, test nužnosti u demokratskom društvu

ABSTRACT

The aim of this paper is to investigate the application of Article 11 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms to individuals who participate in mass protests and demonstrations. The paper presents the general principles related to right to freedom of peaceful assembly established in the case law of the European Court of Human Rights. Also, for the purpose of a better understanding of the general principles, the paper presents some relevant cases from the practice of the European Court of Human Rights. In the paper, special emphasis is placed on the basic characteristics of the right to freedom of assembly, the meaning of the peaceful nature of assembly, the positive obligations of states, the elements of the test of necessity in a democratic society as an instrument for determining violations of the right to freedom of assembly, as well as the main ways of interfering with that right, such as imposing complex authorization procedures, dispersing of gathered people and the imposing of sanctions for participation in assembly.

Keywords: the right to freedom of peaceful assembly, mass protests, demonstrations, the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the European Court of Human Rights, the test of necessity in a democratic society

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. PRAVNI OKVIR, SADRŽAJ, PRIRODA I VAŽNOST PRAVA NA SLOBODU OKUPLJANJA	3
3. POJAM, POVIJESNI KONTEKST I SUVREMENI ZNAČAJ PROSVJEDA.....	8
4. ZNAČENJE MIRNOG KARAKTERA OKUPLJANJA	10
5. POZITIVNE OBVEZE DRŽAVA.....	13
6. UTVRĐIVANJE POVREDE ČLANKA 11. – TEST NUŽNOSTI U DEMOKRATSKOM DRUŠTVU	17
6.1. Zakonitost.....	17
6.2. Legitiman cilj	22
6.3. Nužnost u demokratskom društvu	24
7. OGRANIČENJA PRAVA NA SLOBODU OKUPLJANJA.....	26
7.1. Postupci prethodnog obavješćivanja i odobrenja	26
7.2. Rastjerivanje prosvjednika	29
7.3. Sankcije nakon prosvjeda.....	31
8. ZAKLJUČAK	34
9. LITERATURA.....	35

1. UVOD

Gotovo svakodnevno svjedočimo vijestima na medijskim portalima o odvijanju masovnih prosvjeda i demonstracija na globalnoj, europskoj, regionalnoj pa čak i nacionalnoj razini. U prilog prethodno navedenom, i tijekom pisanja ovoga rada su izbili mnogi masovni prosvjedi poput, primjerice, onih u Gruziji, Južnoj Koreji i Srbiji. Stoga ne čudi podatak da je tijekom prva dva desetljeća 21. stoljeća zabilježen sve veći broj prosvjeda diljem svijeta.¹ Masovni prosvjedi i demonstracije stoljećima služe kao sredstvo za postizanje značajnih političkih, ekonomskih i socijalnih promjena u društvu.² U prilog učinkovitosti takvog zajedničkog djelovanja ljudi govori i činjenica da su se prosvjedi kao pokretač društvenih promjena i sredstvo za postizanje istih održali do danas.

Prije 1970. godine praktički nije postojala nikakva sudska praksa vezana uz primjenu članka 11. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (u daljnjem tekstu: Konvencija).³ Međutim, danas je situacija bitno drugačija. Posebno tijekom posljednja dva desetljeća, došlo je do značajnog razvoja prakse Europskog suda za ljudska prava (u daljnjem tekstu: Europski sud) u području slobode okupljanja pri čemu je Europski sud u svojim presudama ustanovio opća načela vezana uz ovu konvencijsku odredbu čime je ujedno dao smjernice državama o njezinom sadržaju, dosezima njezine primjene te o njihovim pozitivnim i negativnim obvezama u odnosu prema pojedincima koji uživaju ovo pravo.

Aktualnost ove teme kao i nedostatak domaćih radova o istoj potaknuli su me na pisanje ovog diplomskog rada.

Cilj ovoga rada je istražiti kako je Europski sud u svojoj praksi primjenjivao članak 11. Konvencije u odnosu na sudionike masovnih prosvjeda i demonstracije. U tu svrhu, ovaj rad daje odgovore na sljedeća pitanja: *što se smatra okupljanjem i prosvjedom u smislu članka 11. Konvencije, kakvo mora biti ponašanje sudionika i organizatora okupljanja da bi uživali konvencijsku zaštitu, koja sva ovlaštenja pripadaju pojedincima prilikom uživanja prava na slobodu okupljanja, koje sve obveze leže na državama kako bi pojedincima osigurale*

¹ Ortiz, I., Burke, S., Berrada, M., Saenz Cortés, H., *World Protests, A Study of Key Protests Issues in the 21st Century*, Palgrave Macmillan Cham, 2021., str. 1., dostupno na: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-88513-7>, pristup: 10. studenog 2024.

² Flores, O., *Case law on peaceful protests*, Global Freedom of Expression Columbia University, 2023., str. 6., dostupno na: <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/wp-content/uploads/2023/06/Case-law-on-peaceful-protests.pdf>, pristup: 20. listopada 2024.

³ Robertson, A. H., Merrills, J. G., *Human rights in Europe, A study of the European Convention on Human Rights*, Manchester University Press, Manchester i New York, 1996., str. 157.

učinkovito uživanje prava na slobodu okupljanja, kako se utvrđuje da je pojedincima povrijeđeno pravo na slobodu okupljanja, koji su sve načini na koje države mogu ograničiti slobodu okupljanja, predstavljaju li zahtjevi prethodnog obavješćivanja ili odobrenja opravdano ili neopravdano ograničenje prava na slobodu okupljanja, kada se rastjerivanje okupljenih može smatrati opravdanom, a kada neopravdanom mjerom te imaju li države pravo sudionicima okupljanja izricati sankcije. Prilikom izrade ovoga rada dominantna metoda je bila detaljno proučavanje sudske prakse Europskog suda, ali su istodobno korištene i odgovarajuće domaće i strane literaturne jedinice kao i relevantni pravni propisi. Dakako, brojnost i opsežnost sudskih predmeta iz ovog područja u bitnom prekoračuje okvire ovoga rada, zbog čega ću se u istome ograničiti na iznošenje pojedinih općih načela koja je Europski sud postavio u svojoj praksi uz prikaz njihove primjene na odabrane, sažeto obrađene, relevantne slučajeve iz sudske prakse.

U svrhu sistematizacije i bolje preglednosti, rad je podijeljen u više tematskih cjelina i podcjelina. U prvome dijelu rada ću odrediti relevantni pravni okvir kao polazišnu točku za daljnje dijelove rada, zatim ću objasniti prirodu i važnost prava na slobodu okupljanja, objasniti ću njegovu vezu s drugim konvencijskim pravima te ću istaknuti osnovne sadržajne odrednice tog prava. Nadalje, prikazat ću kratak povijesni kontekst prava na prosvjed kako bih napravio poveznicu sa suvremenim konceptom i značenjem prosvjeda. U daljnjem dijelu rada ću objasniti važnost mirnog karaktera okupljanja kao i mirnog ponašanja sudionika te ću istaknuti važnost razlikovanja nasilničkih od opstruktivnih i remetilačkih okupljanja. Nakon toga ću detaljnije razraditi pozitivne obveze koje države imaju kako bi pojedincima osigurale učinkovito uživanje prava iz članka 11. Konvencije te ću prikazati pojedine relevantne slučajeve iz sudske prakse. U središnjem dijelu rada ću se baviti testom opravdanosti, odnosno testom nužnosti u demokratskom društvu s posebnim naglaskom na njegovim sastavnicama pri čemu ću svaku zasebno analizirati i prikazati pojedine relevantne sudske predmete. U daljnjem dijelu rada ću obraditi najčešće načine na koje države ograničavaju pravo na slobodu okupljanja pri čemu ću poseban naglasak staviti na postupke prethodnog obavješćivanja i odobrenja, rastjerivanje sudionika okupljanja i izrečene sankcije zbog sudjelovanja u okupljanju. Dakako, svaka od ovih podcjelina će biti popraćena relevantnom sudskom praksom. U zaključnom dijelu ću sumirati temeljne zaključke do kojih sam došao tijekom pisanja ovoga rada.

2. PRAVNI OKVIR, SADRŽAJ, PRIRODA I VAŽNOST PRAVA NA SLOBODU OKUPLJANJA

Pravo na slobodu mirnog okupljanja je zajamčeno u članku 11. Konvencije koji glasi:

„1. Svatko ima pravo na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja s drugima, uključujući pravo osnivati sindikate ili im pristupati radi zaštite svojih interesa.“⁴

„2. Ne mogu se postavljati nikakva ograničenja ostvarivanju tih prava, osim onih koja su propisana zakonom i koja su u demokratskom društvu nužna radi interesa državne sigurnosti ili javnog reda i mira, radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih. Ovaj članak ne zabranjuje da se nameću zakonska ograničenja u ostvarivanju tih prava pripadnicima oružanih snaga, policije ili državne uprave.“⁵

U Republici Hrvatskoj pravo na slobodu okupljanja je ustavna kategorija, a detaljno je razrađeno Zakonom o javnim okupljanjima.⁶

U svojim presudama, Europski sud opetovano polazi od općeg načela prema kojemu pravo na slobodu mirnog okupljanja predstavlja jedno od temeljnih prava u demokratskom društvu zbog čega ne smije biti podvrgnuto restriktivnom tumačenju.⁷ Valja imati na umu da je Konvencija donesena u svrhu očuvanja i propagiranja principa i vrijednosti demokratskih društava kao što su pluralizam mišljenja i tolerancija te da je demokracija jedino političko uređenje spojivo sa sadržajem njezinih odredbi.⁸ S tim u svezi, Europski sud naglašava kako sloboda okupljanja i s njome povezano pravo na izražavanje vlastitih stavova spadaju među najviše vrijednosti demokratskih društava te da je suština demokracije upravo sposobnost rješavanja problema kroz otvorenu raspravu.⁹

Prema istaknutom pravnom stručnjaku dr. Sadikoviću, pravo na slobodu okupljanja je individualno pravo čija se specifičnost ogleda u tome što se ostvaruje kolektivno, zajedno s drugima.¹⁰ S tim u svezi, naglašava da se u suštini radi o povremenim i kratkotrajnim

⁴ Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine – Međunarodni ugovori br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17, čl. 11. st. 1.

⁵ *Ibid.*, čl. 11. st. 2.

⁶ Vidi: članak 42. Ustava Republike Hrvatske, Narodne novine br. 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 5/14 i Zakon o javnom okupljanju, Narodne novine br. 128/99, 90/05, 139/05, 150/05, 82/11, 78/12, 114/22

⁷ *Kudrevičius i drugi protiv Litve* [VV], zahtjev br. 37553/05, presuda od 15. listopada 2015., t. 91.

⁸ *Bączkowsky i drugi protiv Poljske*, zahtjev br. 1543/06, presuda od 3. svibnja 2007., t. 61.

⁹ *Stankov i Ujedinjena makedonska organizacija Ilinden protiv Bugarske*, zahtjevi br. 29221/95 i 29225/95, presuda od 2. listopada 2001., t. 97.

¹⁰ Sadiković, Ć., *Evropsko pravo ljudskih prava*, Editio Iuristica, Magistrat, Sarajevo, 2001., str. 110.

okupljanjima ljudi na javnome mjestu koja za cilj imaju izražavanje određenih uvjerenja uz istodobno upućivanje određenih zahtjeva državnim organima koji donose zakone i druge odluke.¹¹ Nadalje, u svojem radu, profesorica Savić Božić dodaje da je riječ o građanskom pravu budući da pojedincima osigurava zaštitu od proizvoljnog zadiranja države u njegovo uživanje, ali i političkom pravu ističući da se politički ciljevi mogu učinkovito propagirati samo u zajednici s drugima.¹² Svakako, pravo na slobodu okupljanja ne možemo uvijek promatrati izolirano od ostalih konvencijskih prava budući da ono često predstavlja proširenje i nastavak prava na slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi iz članka 9. Konvencije ili prava na slobodu izražavanja iz članka 10. Konvencije.¹³ Prema mr. sc. Pavloviću, političke i opće ljudske vrijednosti demokratskog društva dovode do potrebe simbioze između prava na slobodu izražavanja i prava na slobodu okupljanja.¹⁴ Dakako, takvu međusobnu povezanost prava iz članka 10. i 11. Konvencije je prepoznao i Europski sud koji je u mnogim presudama istaknuo kako je jedan od ciljeva slobode okupljanja upravo zaštita osobnog mišljenja i njegova izražavanja.¹⁵ U slučajevima u kojima je podnositeljima zahtjeva bilo onemogućeno izražavanje njihovih stavova tijekom okupljanja, uključujući demonstracije, odnosno u slučajevima u kojima su bili sankcionirani zbog toga, Europski sud je prilikom odlučivanja često primjenjivao članak 11. Konvencije kao *lex specialis*, dajući mu prednost u odnosu na članak 10. Konvencije koji je u takvim slučajevima predstavljao *lex generalis*.¹⁶ Doista, prolazeći kroz sudsku praksu vidljivo je da je Europski sud mnoge predmete iz ovoga područja promatrao istodobno i u svjetlu članka 10. i članka 11. Konvencije. Također, Europski sud je prepoznao i kako se članci 10. i 11. Konvencije često međusobno nadopunjuju u slučajevima u kojima se radi o političkim raspravama.¹⁷ Ono što sadržajno pravi razliku između ova dva članka jest da prilikom uživanja prava na slobodu okupljanja sudionici neće samo težiti da izraze svoja stajališta, već i da to učine zajedno s drugima.¹⁸

¹¹ *Ibid.*, str. 111.

¹² Savić Božić, D., *Sloboda okupljanja i udruživanja u praksi Evropskog suda za ljudska prava*, str. 38. i 39., u: Zbornik radova „Sinergija“ – *Budućnost obrazovanja u svjetlu globalnih ekonomskih, političkih i zdravstvenih izazova*, Univerzitet Sinergija, Bijeljina, 2021., dostupno na: <https://naucniskup.sinergija.edu.ba/wp-content/uploads/2022/08/Zbornik-2021.pdf>, pristup: 5. listopada 2024.

¹³ Gomien, D., *Europska konvencija o ljudskim pravima*, Edicija Magna, Naklada d.o.o. i Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Zadar i Rijeka, 2007., str. 193. i 194.

¹⁴ Pavlović, Š., *Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Protokoli uz Konvenciju, Europski sud za ljudska prava*, Libertin naklada, Rijeka, 2020., str. 728.

¹⁵ *Kasparov i drugi protiv Rusije*, zahtjev br. 21613/07, presuda od 3. listopada 2013., t. 86.

¹⁶ *Schwabe i M. G. protiv Njemačke*, zahtjevi br. 8080/08 i 8577/08, presuda od 1. prosinca 2011., t. 99.

¹⁷ *Navalnyy protiv Rusije* [VV], zahtjevi br. 29580/12, 36847/12, 11252/13, 12317/13 i 43746/14, presuda od 15. studenog 2018., t. 102.

¹⁸ *Ibid.*, t. 101.

Svrha članka 11. Konvencije je pravno zajamčiti mogućnost pojedincima da se okupe i izraze svoja različita viđenja o nekome pitanju ili vrijednosti koje zastupaju, ili, pak, da debatiraju i zaštite svoje zajedničke interese.¹⁹ Pored toga, smisao je ove odredbe omogućiti građanima prostor da njihovo mišljenje dopre do javnosti čime se ujedno osigurava daljnji razvoj građanskog i političkog društva.²⁰ U skladu s tim, osnovni je cilj članka 11. Konvencije zaštititi pojedince od proizvoljnih zadiranja državnih vlasti u njihovo uživanje prava na slobodu okupljanja.²¹ Također, valja istaknuti kako se konvencijska zaštita jamči i prosvjedima, odnosno demonstracijama čiji sudionici proklamiraju manje popularne stavove u društvu pa čak i one stavove koji potencijalno mogu uvrijediti ili uznemiriti određene osobe, odnosno skupine stanovništva sa suprotnim stajalištima.²²

Imajući u vidu potencijalno negativan utjecaj na tumačenje prava na slobodu okupljanja, Europski sud se u svojoj praksi suzdržao od definiranja pojma okupljanja kao i potankog navođenja pretpostavki koje bi ga određivale.²³ Smatram da je Europski sud ovakvim postupanjem izrazio svoj inkluzivan pristup prema novim oblicima skupova i prosvjeda koji se mogu pojaviti tijekom vremena i prevenirao mogućnost da istima bude uskraćena pravna zaštita zajamčena Konvencijom samo zbog potencijalne nemogućnosti njihovog podvođenja pod precizno određen pojam. Tako je, primjerice, u predmetu *Obote protiv Rusije* Europski sud konstatirao da format okupljanja koji je podnositelj zahtjeva opisao kao *flash mob*²⁴ potpada pod pojam mirnog okupljanja u smislu članka 11. Konvencije.²⁵ Isto tako, u predmetu *Navalnyy protiv Rusije*, Europski sud je ocijenio da su *šetnje* u kojima je sudjelovao gospodin Navalnyy, iako nisu predstavljale marš ili drugu vrstu okupljanja koja podliježe obvezi prijave prema domaćem zakonu, potpadale pod pojam okupljanja u smislu članka 11. Konvencije.²⁶ Takav je zaključak Europski sud izveo uzimajući u obzir sljedeće činjenice: *šetnje* su predstavljale oblik okupljanja čiji je cilj bilo izraziti nezadovoljstvo zbog novog mandata dotadašnjeg predsjednika, u prvoj *šetnji* je sudjelovalo oko 170, u drugoj 50 te u trećoj između

¹⁹ Savić Božić, D., *op. cit.* u bilj. 12., str. 39.

²⁰ *Ibid.*

²¹ *Djavit An protiv Turske*, zahtjev br. 20652/92, presuda od 20. veljače 2003., t. 57.

²² *Kudrevičius i drugi protiv Litve* [VV], zahtjev br. 37553/05, presuda od 15. listopada 2015., t. 145.

²³ *Navalnyy protiv Rusije* [VV], zahtjevi br. 29580/12, 36847/12, 11252/13, 12317/13 i 43746/14, presuda od 15. studenog 2018., t. 98.

²⁴ *Flash mob* predstavlja veliku grupu ljudi koji se dogovore (mobilnim telefonom ili e-poštom) da se okupe na javnom mjestu u točno određeno vrijeme, provedu ondje kratko vrijeme radeći nešto te se zatim svi brzo razidu u isto vrijeme. Izvor: Oxford Learner's Dictionaries,

<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/flash-mob?q=flash+mob>, pristup: 30. rujna 2024.

²⁵ *Obote protiv Rusije*, zahtjev br. 58954/09, presuda od 19. studenog 2019., t. 35.

²⁶ *Navalnyy protiv Rusije* [VV], zahtjevi br. 29580/12, 36847/12, 11252/13, 12317/13 i 43746/14, presuda od 15. studenog 2018., t. 107. i 108.

50 i 100 ljudi, a sudionici su djelovali na koordiniran način te su imali politički cilj.²⁷ Iz prethodnog primjera proizlazi da je pojam okupljanja u smislu uživanja konvencijske zaštite autonoman u odnosu na to kako je taj pojam definiran u nacionalnim zakonodavstvima.²⁸

Konvencijska odredba kojom se jamči pravo na slobodu okupljanja je širokog dosega budući da osigurava zaštitu kako privatnim tako i javnim okupljanjima pri čemu se ne pravi razlika s obzirom na to je li riječ o statičnim okupljanjima ili o javnim povorkama.²⁹ Nadalje, jednako ga uživaju sudionici okupljanja kao i njegovi organizatori.³⁰

Također, pravo iz članka 11. Konvencija podrazumijeva i pravo organizatora na izbor mjesta, vremena i način okupljanja, dokle god to nije u proturječnosti s granicama postavljenim u stavku 2. članka 11. Konvencije.³¹ Za organizatore okupljanja ovo predstavlja važno ovlaštenje budući da su mjesto i vrijeme okupljanja često povezani sa svrhom okupljanja.³² Pojašnjenja radi, prilikom organiziranja političkog prosvjeda za prosvjednike je bitno da takav prosvjed mogu održati na mjestu gdje će njihova poruka najviše doći do izražaja, primjerice ispred zgrade parlamenta, vlade ili pojedinog ministarstva. U skladu s tim, u slučajevima kada su mjesto i vrijeme ključan dio poruke koju okupljeni žele prenijeti, naredba za promjenom mjesta ili vremena okupljanja može predstavljati nerazmjerno zadiranje u pravo pojedinaca na slobodu okupljanja.³³ U procjeni postojanja valjanih razloga za nametanje ograničenja u odnosu na mjesto održavanja javnog okupljanja ili, pak, vrijeme, odnosno oblik okupljanja, državama je ostavljeno šire područje slobodne prosudbe što se opravdava time što su one bolje upoznate s, primjerice, lokalnim čimbenicima poput veličine prostora, gustoće prometa i sigurnosti područja.³⁴ Dakako, takve odluke podliježu nadzoru Europskog suda.³⁵

U sljedećem predmetu Europski sud je utvrdio kako postavljanje zahtjeva za ograničenjem mjesta okupljanja nije bilo nužno i kako je time došlo do povrede članka 11. Konvencije.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ *Ibid.*, t. 99.

²⁹ *Djavit An protiv Turske*, zahtjev br. 20652/92, presuda od 20. veljače 2003., t. 56.

³⁰ *Ibid.*

³¹ *Sáska protiv Mađarske*, zahtjev br. 58050/08, presuda od 27. studenog 2011., t. 21.

³² *Lashmakin i drugi protiv Rusije*, zahtjevi br. 57818/09, 51169/10, 4618/11, 19700/11, 31040/11, 47609/11, 55306/11, 59410/11, 7189/12, 16128/12, 16134/12, 20273/12, 51540/12, 64243/12 i 37038/13, presuda od 7. veljače 2017., t. 405.

³³ *Ibid.*

³⁴ *Ibid.*, t. 417.

³⁵ *Ibid.*

U predmetu *Sáska protiv Mađarske*, gospodin Sáska je podnio zahtjev za odobrenjem održavanja političkog prosvjeda na trgu ispred zgrade parlamenta koji se inače uobičajeno koristi za održavanje političkih prosvjeda.³⁶ U svojem odgovoru, policija je predložila podnositelju zahtjeva da se okupljanje održi na jednom izoliranom dijelu trga što je on odbio. Idućeg dana, zabranjeno je održavanje prosvjeda, a kao razlog za takvu odluku navedena je mogućnost ozbiljnog ometanja rada parlamenta.³⁷ Valja istaknuti da toga dana nije bila zakazana niti jedna sjednica, dok su paralelno odobreni drugi prosvjedi koji su se održavali u danima kada je bilo planirano i po njih nekoliko.³⁸ Slijedom navedenog, Europski sud je utvrdio da takvo ograničenje nije bilo nužno za osiguranje nesmetanog rada parlamenta i kretanja saborskih zastupnika te da u skladu s tim gospodin Sáska nije bio dužan pristati na predloženo ograničenje mjesta održavanja prosvjeda kako bi ostvario svoje pravo na slobodu okupljanja.³⁹

U sljedećem predmetu dolazi do izražaja kako pravo na izbor mjesta okupljanja nije neograničeno te kako države u određenim okolnostima imaju pravo intervenirati da bi obranile druge zaštićene interese.

U predmetu *Taranenko protiv Rusije*, oko 40 članova jedne političke stranke se zaključalo u jednom od ureda predsjedničke administracije tražeći sastanak s vladajućim dužnosnicima. Njihove demonstracije su bile popraćene isticanjem transparenta s natpisima u kojima se tražila ostavka predsjednika te dijeljenjem letaka kroz prozor u kojima je bilo istaknuto na koje je načine glavar države povrijedio Ustav Rusije. Nakon sat i pol vremena od početka demonstracija, policija je provalila u ured i uhitila prosvjednike.⁴⁰ Prilikom ocjenjivanja opravdanosti uhićenja, Europski sud je smatrao važnim funkciju zgrade u koju su provalili, konkretno razmatranje pritužbi građana, zbog čega je u istoj bila ustanovljena određena procedura prijema. Prigodom ulaska, prosvjednici su zaobišli legitimacijske i sigurnosne provjere te nisu poštovali proceduru zaprimanja pritužbi, upali su u zgradu, odgurnuli jednog od čuvara, preskočili su namještaj i zaključali se u ured. Shodno tome, Europski sud je zaključio da je takvo ponašanje moglo opravdano prouzročiti strah kod drugih prisutnih osoba te da je stoga intervencija policije bila opravdana.⁴¹

³⁶ *Sáska protiv Mađarske*, zahtjev br. 58050/08, presuda od 27. studenog 2011., t. 6.

³⁷ *Ibid.*, t. 8. i 9.

³⁸ *Ibid.*, t. 7. i 22.

³⁹ *Ibid.*, t. 23.

⁴⁰ *Taranenko protiv Rusije*, zahtjev br. 19554/05., presuda od 15. svibnja 2014., t. 6. – 8.

⁴¹ *Ibid.*, t. 79.

3. POJAM, POVIJESNI KONTEKST I SUVREMENI ZNAČAJ PROSVJEDA

Tijekom pisanja ovoga rada nisam naišao na općeprihvaćenu definiciju prosvjeda. Za potrebe svojega rada, odvjetnica za ljudska prava Flores je definirala prosvjede u širem smislu podvodeći pod taj pojam bilo koji oblik okupljanja ili skupa koji pruža prostor ljudima da se okupe kako bi izrazili svoje protivljenje određenim politikama ili radnjama, da formuliraju pritužbe i zahtjeve, odnosno da izraze svoje težnje ili da istaknu grupnu solidarnost pri čemu je kao ključno obilježje svoje definicije postavila postojanje prosvjednog cilja.⁴² Europski sud se u svojoj praksi suzdržao od davanja precizne definicije masovnih prosvjeda, ali je prilikom svojeg odlučivanja razmatrao različite oblike okupljanja koji se prema njegovom shvaćanju mogu smatrati masovnim prosvjedima.⁴³ Valja istaknuti da je pojam okupljanja širi od pojma prosvjeda što znači da svako okupljanje neće ujedno predstavljati i prosvjed.⁴⁴ Distinkcija između ta dva pojma leži u činjenici da okupljanja, za razliku od prosvjeda, mogu imati i ciljeve zabavne, kulturne ili komercijalne prirode.⁴⁵ Nadalje, iz prakse Europskog suda proizlazi da su prosvjedi vrsta okupljanja koja je najčešće podvrgnuta ograničenjima.⁴⁶ Hrvatski zakonodavac je u Zakonu o javnom okupljanju dao definiciju mirnih okupljanja i javnih prosvjeda koja sadrži tri konstitutivna elementa, a to su: da je riječ o organiziranom okupljanju, da u njemu participira više od 20 sudionika i da se održava u svrhu promicanja i javnog izražavanja određenih ciljeva i stajališta političke, nacionalne ili socijalne prirode.⁴⁷

Tijekom povijesti, postojala su razdoblja kada je veliki broj ljudi prosvjedovao zbog tadašnjeg stanja stvari zahtijevajući promjene.⁴⁸ To se događalo u periodima između 1830. i 1848., zatim između 1917. i 1924., šezdesetih godina 20. stoljeća, a događa se i danas.⁴⁹ Početak 20. stoljeća je bio obilježen prosvjedima u kojima se zahtijevalo dodjeljivanje biračkih prava ženama, dok su sredinom istog stoljeća dominirali prosvjedi protiv rasne diskriminacije, a zahtjevi za ravnopravnošću spolova i za pravima manjina još su i danas predmet prosvjedovanja.⁵⁰ Nedvojbeno, masovni prosvjedi su imali značajnu ulogu u

⁴² Flores, O., *op. cit.* u bilj. 2., str. 7.

⁴³ Europski sud za ljudska prava, *Guide on the case-law of the European Convention on Human Rights – Mass protests*, ažurirano 31. kolovoza 2024., str. 6., dostupno na: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_mass_protests_eng, pristup: 23. rujna 2024.

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ Flores, O., *op. cit.* u bilj. 2., str. 7

⁴⁶ *Ibid.*

⁴⁷ Zakon o javnom okupljanju, Narodne novine br. 128/99, 90/05, 139/05, 150/05, 82/11, 78/12, 114/22, čl. 4. st. 1.

⁴⁸ Ortiz, I. i drugi, *op. cit.* u bilj. 1., str. 13.

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ Mršević, Z., *Ka demokratskom društvu – sloboda javnog okupljanja, pravo svih*, Institut društvenih nauka, Beograd, 2007., str. 21., dostupno na: <https://idn.org.rs/wp-content/uploads/2023/07/KA-DEMOKRATSKOM-DRUSTVU-SLOBODA-JAVNOG-OKUPLJANJA-PRAVO-SVIH.pdf>, pristup: 27. rujna 2024.

poboljšanju radničkih prava kao i u borbi protiv ropstva, kolonijalizma, apartheida, diskriminacije i političkog ugnjetavanja.⁵¹ Vezano uz potonje, prosvjed se pokazao kao vrlo učinkovito sredstvo u slučajevima suprotstavljanja političkim sustavima određenih država.⁵² Štoviše, upravo je pod utjecajem masovnih prosvjeda došlo do padova političkih režima koji su desetljećima dominirali u pojedinim zemljama.⁵³ Zapravo, zahvaljujući javnim masovnim prosvjedima i demonstracijama su mnogi svojevremeno manjinski stavovi došli do kategorije prava poput primjerice prava glasa žena, prava na abortus i prava seksualnih manjina.⁵⁴

Posljednjih godina bilježi se kontinuirani porast masovnih prosvjeda na globalnoj razini koji istodobno postaju sve složeniji i kreativniji.⁵⁵ S tim u svezi, primjećujem da su i predmeti u području slobode okupljanja i masovnih prosvjeda koji su se pojavljivali tijekom ovog i prethodnog desetljeća pred Europskim sudom uvelike kompleksniji od ranijih što je vidljivo iz izuzetno složenih činjeničnih stanja kao i opširnih pravnih obrazlaganja Europskog suda prigodom odlučivanja. U suvremeno doba, prosvjednici najčešće zahtijevaju provedbu stvarne demokracije, osiguranje radnih mjesta, poboljšanje javnih usluga, jamstvo građanskih prava, uspostavljanje socijalne pravde te suzbijanje zlorab i korupcije.⁵⁶ Nadalje, razvoj digitalne tehnologije uvelike je olakšao organiziranje, participaciju i izvještavanje o prosvjedima, ali je istodobno povećao i rizike koje oni nose omogućavajući vlastima raznolike alate za represiju.⁵⁷ U svjetlu tih okolnosti, danas su prosvjednici, pored restriktivnih pravnih okruženja, složenih prethodnih autorizacijskih postupaka i zabrana, sve više izloženi stigmatizaciji, nevjerojatnoj brutalnosti, kriminalizaciji, digitalnoj cenzuri i nadzoru.⁵⁸ Prema Flores, izbijanje epidemije COVID-19 negativno se odrazilo na prava prosvjednika budući da su pojedine zemlje koristile vanrednu situaciju kao izgovor za donošenje hitnih propisa čiji je stvarni cilj bio dodatno ograničavanje prosvjeda.⁵⁹ Predmeti vezani uz pitanje razmjernosti mjera poduzetih tijekom pandemije u odnosu na slobodu okupljanja još su uvijek pred Europskim sudom te će biti zanimljivo vidjeti kakvo će stajalište zauzeti o njima.

⁵¹ Flores, O., *op. cit.* u bilj. 2., str. 6.

⁵² Gardašević, Đ., *Pravo na javno okupljanje u hrvatskom i komparativnom pravu*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 48., 2011., str. 487., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/107771>, pristup: 25. listopada 2024.

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ Gorjanc Prelević, T., Šljukić, S., *Sloboda mirnog okupljanja u praksi Evropskog suda za ljudska prava*, Akcija za ljudska prava / Human Rights Action (HRA), Podgorica, 2020. str. 6., dostupno na: <https://media.institut-alternativa.org/2020/06/Sloboda-mirnog-okupljanja-1.pdf>, pristup: 10. listopada 2024.

⁵⁵ Flores, O., *op. cit.* u bilj. 2., str. 6.

⁵⁶ Ortiz, I. i drugi, *op. cit.* u bilj. 1., str. 1. i 2.

⁵⁷ Flores, O., *op. cit.* u bilj. 2., str. 6.

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ *Ibid.*

4. ZNAČENJE MIRNOG KARAKTERA OKUPLJANJA

Konvencijska protekcija se jamči isključivo mirnim okupljanjima.⁶⁰ U tom smislu, njome nisu obuhvaćeni skupovi čiji akteri inicijalno imaju kakve nasilničke namjere, potiču na nasilje ili, pak, na drugi način odbacuju temelje demokratskog društva.⁶¹ Ukoliko vlasti smatraju da organizatori prosvjeda imaju nasilne namjere, utoliko na vlastima leži i teret dokazivanja istih.⁶² U sljedećem predmetu se ukratko prikazuje primjer prosvjeda koji je rezultirao nasilnim sukobom.

U predmetu *Primov i drugi protiv Rusije*, tijekom jednog od prosvjeda, prosvjednici su blokirali cestu u blizini Miskindzhe.⁶³ Kada je policija pokušala ukloniti barikade kako bi propustila promet, prosvjednici su napali policijske službenike kamenjem, željeznim šipkama, drvenim palicama i noževima zbog čega su policajci upotrijebili oružje.⁶⁴ U svojoj presudi, Europski sud je utvrdio da je znatan dio prosvjednika prekoračio granicu mirnog prosvjeda te da postupanje policije, s obzirom na okolnosti, nije bilo neopravdano.⁶⁵

Međutim, u suvremeno doba nije neuobičajeno da prosvjednici svojim radnjama ometaju promet ili uobičajeno odvijanje svakodnevnog života.⁶⁶ Prosvjedi kojima se namjerno remete aktivnosti drugih osoba ili javnih tijela ne predstavljaju suštinu prava na mirno okupljanje, ali je Europski sud zauzeo stajalište da i skupovi popraćeni takvim opstruktivnim ili ometajućim ponašanjima sudionika mogu uživati konvencijsku zaštitu.⁶⁷ Zbog toga je bitno uočiti razliku između nasilnih prosvjeda i ometajućih, odnosno remetilačkih prosvjeda. U svrhu boljeg razumijevanja ovoga načela, u sljedećem se predmetu prikazuje slučaj u kojemu je Europski sud zauzeo stajalište da je riječ o mirnom okupljanju, iako je prosvjed bio popraćen određenim opstruktivnim aktivnostima sudionika.

U predmetu *Tuskia i drugi protiv Gruzije*, skupina od 20 osoba je, nakon održanog sastanka, neodobreno ušla u ured rektorata prosvjedujući protiv sveučilišnih reformi i tražeći ostavku tadašnjeg vršitelja dužnosti rektora. Deseci drugih prosvjednika u hodniku su uzvikivali parole protiv rektora. Sveučilišno osiguranje nije moglo kontrolirati situaciju, a

⁶⁰ *Kudrevičius i ostali protiv Litve* [VV], zahtjev br. 37553/05, presuda od 15. studenog 2015., t. 92.

⁶¹ *Navalnyy protiv Rusije* [VV], zahtjevi br. 29580/12, 36847/12, 11252/13, 12317/13 i 43746/14, presuda od 15. studenog 2018., t. 98.

⁶² *Kršćansko-demokratska narodna stranka protiv Moldavije (br. 2.)*, zahtjev br. 25196/04, presuda od 2. veljače 2010., t. 23.

⁶³ *Primov i drugi protiv Rusije*, zahtjev br. 17391/06, presuda od 12. lipnja 2014., t. 154. i 158.

⁶⁴ *Ibid.*, t. 158.

⁶⁵ *Ibid.*, t. 162.

⁶⁶ *Laurijsen i drugi protiv Nizozemske*, zahtjevi br. 56896/17, 56910/17, 56914/17, 56917/17 i 57307/17, presuda od 21. studenog 2023., t. 52.

⁶⁷ *Ibid.*, t. 54.

došlo je i do ometanja u radu sveučilišne uprave. Budući da su prosvjednici odbijali otići, pozvana je policija. Prosvjed se nastavio u jednoj od predavaonica te je kasnije policija zatvorila vrata i onemogućila prosvjednicima da napuste prostoriju do idućeg jutra.⁶⁸ U svojoj presudi, Europski sud je naveo kako događaji koji su uslijedili nakon neodobrenog ulaska prosvjednika u prostorije rektorata ne predstavljaju uobičajenu situaciju mirnog okupljanja u smislu članka 11. Konvencije. Međutim, Europski sud je smatrao odlučnim to što nije utvrđeno da je ponašanje podnositelja zahtjeva bilo nasilne prirode te je u skladu s tim zaključio da su se tijekom svojeg prosvjeda imali pravo pozivati na jamstvo slobode okupljanja.⁶⁹

Iz prakse Europskog suda se može izdvojiti još niz primjera u kojima su okupljanja uključivala različite vrste ometajućih ponašanja, a za koje je Europski sud ipak zauzeo stajalište da je riječ o mirnim okupljanjima, od kojih su neki: podizanje barikada i postavljanje šatora tijekom prosvjeda⁷⁰, zauzimanje trga koji služi kao javna rekreacijska zona⁷¹, blokiranje autocesta osobnim vozilima i traktorima⁷² te koncentracija prosvjednika na pješačkim ulicama⁷³.

Nadalje, iz sudske prakse proizlazi da Europski sud prilikom odlučivanja individualno pristupa svakom podnositelju zahtjeva. S tim u svezi, ako pojedini sudionici tijekom prosvjeda počine kakve kažnjive radnje ili, pak, tijekom prosvjeda dođe do kakvog sporadičnog nasilja, to neće imati za posljedicu lišavanje prava na slobodu okupljanja ostalih mirnih prosvjednika.⁷⁴ Drugim riječima, Europski sud je u svojoj praksi proširio uživanje prava iz članka 11. i na miroljubive sudionike prosvjeda okaljanog izoliranim činovima nasilja koje su počinili drugi sudionici.⁷⁵ Europski sud je široko zaštitio i organizatore okupljanja ističući kako sama činjenica da su tijekom određenog okupljanja učinjena kakva dijela nasilja ne može biti dostatan argument za zaključak da su organizatori inicijalno imali

⁶⁸ *Tuskia i drugi protiv Gruzije*, zahtjev br. 14237/07, presuda od 11. listopada 2018., t. 11. – 15.

⁶⁹ *Ibid.*, t. 74. i 75.

⁷⁰ *Shmorgunov i drugi protiv Ukrajine*, zahtjevi br. 15367/14, 16280/14, 18118/14, 20546/14, 24405/14, 31174/14, 33767/14, 36299/14, 36845/14, 42180/14, 42271/14, 54315/14, 19954/15, 9078/14 presuda od 21. siječnja 2021., t. 499.

⁷¹ *Navalnyy protiv Rusije* [VV], zahtjevi br. 29580/12, 36847/12, 11252/13, 12317/13 i 43746/14, presuda od 15. studenog 2018., t. 131.

⁷² *Kudrevičius i drugi protiv Litve* [VV], zahtjev br. 37553/05, presuda od 15. listopada 2015., t. 93, 97. i 98.

⁷³ *Laguna Guzman protiv Španjolske*, zahtjev br. 41462/17, presuda od 6. listopada 2020., t. 52.

⁷⁴ *Frumkin protiv Rusije*, zahtjev br. 74568/12, presuda od 5. siječnja 2016., t. 99.

⁷⁵ *Ibid.*, t. 137.

nasilne namjere.⁷⁶ Također, sama mogućnost da se ekstremisti s nasilnim namjerama involviraju u skupinu mirnih prosvjednika ne može biti dostatan razlog za uskraćivanje prava na slobodu mirnog okupljanja.⁷⁷ Pored navedenog, i prosvjedi kod kojih postoji stvarna mogućnost da rezultiraju neredom uzrokovanim vanjskim okolnostima koje nisu obuhvaćene namjerom sudionika i ne podliježu kontroli onih koji ga organiziraju uživaju konvencijsku zaštitu te svako ograničenje upravljeno prema njima mora biti u skladu sa stavkom 2. članka 11. Konvencije.⁷⁸

U sljedećem predmetu dolazi do izražaja prethodno izneseno načelo prema kojemu mirni prosvjednici ne prestaju uživati konvencijsku zaštitu zbog nasilnog ponašanja drugih prosvjednika.

U predmetu *Zakharov i Varzhabetyan protiv Rusije*, oba podnositelja zahtjeva su sudjelovala u političkom prosvjedu u kojemu su zadobili udarce u glavu od strane policijskih službenika koji su rastjerivali okupljene. Prema navodima podnositelja zahtjeva, oni tijekom okupljanja nisu remetili javni red niti pružali otpor nazočnim policijskim službenicima.⁷⁹ U svojoj presudi, Europski sud je konstatirao kako gospodin Zakharov i gospođa Varzhabetyan nedvojbeno nisu bili odgovorni za početne čine nasilja koji su doveli u pitanje mirni karakter prosvjeda.⁸⁰ Vlada je navela kako je sila upotrijebljena u svrhu uhićenja nasilnih sudionika i onih koji su pokazivali neposluš policiji, ali nije obrazložila zašto je morala biti primijenjena u odnosu na podnositelje zahtjeva koji ni na koji način nisu bili nasilni niti su zbog ikakvih nasilnih čina u konačnici bili uhićeni. U svjetlu tih okolnosti, Europski sud je zaključio da je takvo postupanje prema gospodinu Zakharovu i gospođi Varzhabetyan bilo nepotrebno i prekomjerno te da im je istim povrijeđeno pravo na slobodu okupljanja.⁸¹

⁷⁶ *Shmorgunov i drugi protiv Ukrajine*, zahtjevi br. 15367/14, 16280/14, 18118/14, 20546/14, 24405/14, 31174/14, 33767/14, 36299/14, 36845/14, 42180/14, 42271/14, 54315/14, 19954/15, 9078/14 presuda od 21. siječnja 2021., t. 501.

⁷⁷ *Schwabe i M. G. protiv Njemačke*, zahtjevi br. 8080/08 i 8577/08, presuda od 1. prosinca 2011., t. 103.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ *Zakharov i Varzhabetyan protiv Rusije*, zahtjevi br. 35880/14 i 75926/17, presuda od 13. listopada 2020., t. 5.

⁸⁰ *Ibid.*, t. 87.

⁸¹ *Ibid.*, t. 90. i 91.

5. POZITIVNE OBVEZE DRŽAVA

Još u svojoj ranoj praksi, Europski sud je postavio načelo prema kojemu su države dužne poduzimati *razumne i prikladne mjere* u svrhu omogućavanja mirnog odvijanja zakonitih prosvjeda i demonstracija, ali je isto tako istaknuo da države ne mogu s potpunom sigurnošću jamčiti da će poduzete mjere polučiti željene rezultate.⁸² Takvo shvaćanje potvrdio je i u svojim kasnijim presudama. U suštini, iako je članak 11. Konvencije primarno usmjeren na zaštitu pojedinaca od proizvoljnih uplitanja vlasti u ostvarivanje prava na slobodu okupljanja, Europski sud ističe kako na državama leže i pozitivne obveze kako bi pojedincima osigurale učinkovito uživanje tog prava.⁸³

Iz prakse Europskog suda proizlazi da bi se nekim od pozitivnih obveza država mogle smatrati sljedeće mjere: davanje javnih izjava vlasti prije održavanja prosvjeda kojima se zagovara tolerancija prema seksualnim manjinama⁸⁴, dužnost osiguranja učinkovitih načina komuniciranja vlasti s organizatorima prosvjeda kako bi se osiguralo njegovo nesmetano odvijanje i spriječili neredi te zaštitili ostali građani⁸⁵, izrada procjene rizika održavanja prosvjeda uz navođenje konkretnih opasnosti i razmjera potencijalnog uznemiravanja prosvjednika s ciljem osiguranja potrebnih resursa za njihovu zaštitu⁸⁶, angažiranje odgovarajućeg broja policijskih službenika koji će nadzirati prosvjed⁸⁷, osiguranje prisutnosti hitne medicinske pomoći na mjestu prosvjeda⁸⁸, prethodna regulacija prometa kako bi se tijekom održavanja prosvjeda minimizirali problemi u istom⁸⁹ te poduzimanje učinkovitih istražnih mjera u slučajevima u kojima je tijekom prosvjeda došlo do određenih incidenata⁹⁰.

U predmetu *Promo Lex i drugi protiv Moldavije*, nakon uhićenja jednog od prosvjednika, podnositelji zahtjeva su odlučili izraziti svoje nezadovoljstvo organizirajući prosvjed ispred Ureda glavnog tužitelja o čemu su obavijestili nadležno tijelo. U prosvjedu je sudjelovalo oko 20 osoba, a samo nekoliko minuta nakon njegovog početka skupinu je fizički napalo šest maskiranih muškaraca prskajući ih suzavcem i bojom pri čemu je jedan od podnositelja zahtjeva zadobio teške tjelesne ozljede. Jedan od napadača je priznao da mu je nepoznata osoba platila kako bi sudjelovao u napadu. Valja istaknuti da su prosvjed otpočela nadzirala

⁸² *Plattform „Ärzte für das Leben“ protiv Austrije*, zahtjev br. 10126/82, presuda od 21. lipnja 1988., t. 34.

⁸³ *Djavit An protiv Turske*, zahtjev br. 20652/92, presuda od 20. veljače 2003., t. 57.

⁸⁴ *Identoba i drugi protiv Gruzije*, zahtjev br. 73235/12, presuda od 12. svibnja 2015., t. 99.

⁸⁵ *Frumkin protiv Rusije*, zahtjev br. 74568/12, presuda od 5. siječnja 2016., t. 127. i 128 i 129..

⁸⁶ *Fáber protiv Mađarske*, zahtjev br. 40721/08, presuda od 24. srpnja 2012., t. 40.

⁸⁷ *Identoba i drugi protiv Gruzije*, zahtjev br. 73235/12, presuda od 12. svibnja 2015., t. 99.

⁸⁸ *Oya Ataman protiv Turske*, zahtjev br. 74552/01, presuda od 5. prosinca 2006., t. 39.

⁸⁹ *Frumkin protiv Rusije*, zahtjev br. 74568/12, presuda od 5. siječnja 2016., t. 96.

⁹⁰ *Ouranio Toxo i drugi protiv Grčke*, zahtjev br. 74989/01, presuda od 20. listopada 2005., t. 43.

četiri policijska službenika, međutim niti jedan od njih nije intervenirao u sukob koji je izbio, a policijska patrola je došla tek nakon sat i pol vremena od poziva prosvjednika u pomoć. Organizatori prosvjeda su podnijeli prijave tužiteljstvu koje je uspješno identificiralo napadače, ali su procesuirana i uvjetno osuđena tek dvojica od njih dok glede pritužbe o pasivnom postupanju policijskih službenika nisu poduzete nikakve radnje.⁹¹ U svojoj presudi, Europski sud je zaključio kako su vlasti propustile poduzeti odgovarajuće policijske mjere kako bi zaštitile prosvjednike od fizičkog napada kao i adekvatne mjere kako bi se učinkovito istražile sve okolnosti slučaja.⁹² Europski sud su na takav zaključak navele sljedeće okolnosti: nedostatni argumenti za opravdanje spore reakcije policije, demantiranje navoda da su događaj snimali policajci u civilu bez navođenja tko su bile osobe koje su snimale sukob, nenavođenje razloga zbog kojih nisu procesuirani preostali počinitelji te izostanak istrage o tome tko su osobe koje su sponzorirale napad.⁹³

U visokorizičnim situacijama, poglavito kada sigurnost prosvjednika izravno ovisi o aktivnom djelovanju vlasti, posebno dolazi do izražaja pozitivna obveza države da pojedincima osigura učinkovito uživanje prava na slobodu mirnog okupljanja.⁹⁴ U prvom redu, takve izazovne slučajeve predstavljaju protu-prosvjedi kod kojih dolazi do istovremenog prosvjedovanja ljudi s oprečnim stavovima.⁹⁵

U predmetu *Berkman protiv Rusije*, skupina aktivista za prava LGBTI osoba je obavijestila nadležno tijelo o namjeri održava okupljanja povodom obilježavanja *Coming out* dana na kojemu je očekivano sudjelovanje oko 150 osoba zbog čega je za osiguranje javnog reda i mira angažirano 540 policijskih službenika. Gospođa Berkman je stigla na mjesto okupljanja oko 13 sati kako bi sudjelovala u pripremi skupa, ali je mjesto blokiralo više od 100 neprijateljski nastrojenih protu-prosvjednika od kojih je veliki broj njih bio u narodnim nošnjama i naoružan bičevima te su počeli gurati, vrijeđati i udarati aktiviste.⁹⁶ Unatoč pozivima aktivista u pomoć, policajci su pasivno promatrali postupanje protu-prosvjednika, nisu ih upozorili da ne ometaju skup niti su pokušali osigurati sigurnost područja kako bi aktivisti održali svoje okupljanje.⁹⁷ Kasnije su uslijedila uhićenja prosvjednika zbog remećenja javnog reda korištenjem psovki pri čemu je uhićena i podnositeljica zahtjeva koja

⁹¹ *Promo Lex i drugi protiv Moldavije*, zahtjev br. 42757/09, presuda od 24. veljače 2015., t. 5. – 10.

⁹² *Ibid.*, t. 28.

⁹³ *Ibid.*, t. 26. i 27.

⁹⁴ Gorjanc Prelević, T. i drugi, *op. cit.* u bilj 54., str. 22.

⁹⁵ *Ibid.*

⁹⁶ *Berkman protiv Rusije*, zahtjev br. 46712/15, presuda od 1. prosinca 2020., t. 5., 7. i 9.

⁹⁷ *Ibid.*, t. 9. i 51.

je tvrdila da su takve mjere bile upravljene samo protiv osoba koje su obilježavale *Coming out* dan.⁹⁸ Slijedom navedenog, gospođa Berkman je podnijela zahtjev Europskom sudu u kojemu je tvrdila da je njezino uhićenje, kao i uhićenje ostalih sudionika, bilo neopravdano, proizvoljno i diskriminatorno te kako im je policija propustila osigurati mirno održavanje skupa.⁹⁹ U svjetlu navedenih okolnosti, Europski sud je zaključio da su vlasti propustile ispuniti svoje pozitivne obveze jer nisu na odgovarajući način reagirale na homofobne verbalne i fizičke napade protu-prosvjednika u odnosu na aktiviste.¹⁰⁰

Vezano uz potonji predmet, Europski sud opetovano naglašava da su pluralizam, tolerancija i otvorenost prema različitim mišljenjima od izuzetne važnosti u demokratskom društvu te ističe da iako manjinski stavovi u određenim slučajevima moraju biti podvrgnuti stavovima većine, demokraciju nikako ne treba shvatiti na način da stavovi većine uvijek moraju prevladati.¹⁰¹ Dakako, Europski sud je svjestan okolnosti da prosvjedi mogu uznemiriti ili uvrijediti osobe koje se protive idejama koje se na njemu propagiraju, ali ističe kako sudionici takvih prosvjeda moraju biti u mogućnosti održati svoj prosvjed bez straha od toga da će biti izloženi fizičkim napadima od strane protivnika.¹⁰²

Kada su u pitanju slučajevi u kojima su, s jedne strane, prosvjednici, a s druge strane, protu-prosvjednici, zadaća je Europskog suda ispitati jesu li domaće vlasti uspostavile pravednu ravnotežu između interesa protagonista.¹⁰³ Slijedom navedenog, države su dužne ispuniti svoju pozitivnu obvezu zaštite prava na slobodu okupljanja u odnosu na obje skupine prosvjednika, a ključ za uspješno udovoljavanje ovom zahtjevu leži u poduzimanju najmanje restriktivnih mjera kojima bi se omogućilo odvijanje oba prosvjeda.¹⁰⁴ Kada bi svaka vjerojatnost napetosti, tenzija ili sukoba imala za posljedicu zabranu jednog od prosvjeda u korist drugog, društvo bi bilo uskraćeno čuti različita mišljenja o bilo kojem pitanju ako ista nisu u skladu s dominantnim shvaćanjem u društvu.¹⁰⁵

U predmetu *Öllinger protiv Austrije*, gospodin Öllinger je obavijestio nadležnu policijsku upravu o namjeri održavanja skupa na dan Svih svetih ispred ratnog spomenika na salcburškom groblju u znak sjećanja na salcburške Židove ubijene tijekom Drugog svjetskog

⁹⁸ *Ibid.*, t. 10. i 11.

⁹⁹ *Ibid.*, t. 43.

¹⁰⁰ *Ibid.*, t. 57. i 58.

¹⁰¹ *Bączkowsky i drugi protiv Poljske*, zahtjev br. 1543/06, presuda od 3. svibnja 2007., t. 63.

¹⁰² *Promo Lex i drugi protiv Moldavije*, zahtjev br. 42757/09, presuda od 24. veljače 2015., t. 22.

¹⁰³ *Fáber protiv Mađarske*, zahtjev br. 40721/08, presuda od 24. srpnja 2012., t. 28.

¹⁰⁴ *Ibid.*, t. 43.

¹⁰⁵ *Stankov i Ujedinjena makedonska organizacija Ilinden protiv Bugarske*, zahtjevi broj 29221/95 i 29225/95, presuda od 2. listopada 2001., t. 107..

rata. U svojoj obavijesti podnositelj zahtjeva je naveo kako će u okupljanju sudjelovati približno šest osoba, da će način njihova izražavanja biti isključivo nošenje prigodnih poruka u rukama i na odjeći bez skandiranja ili isticanja transparenta te da će se u isto vrijeme i na istom mjestu održati okupljanje udruge *Kameradschaft IV* koje za cilj ima izraziti sjećanje na ubijene SS vojnike tijekom Drugog svjetskog rata što je smatrao nezakonitim. Imajući u vidu potonje, salcburška policija je zabranila održavanje demonstracija gospodina Öllingera navodeći da bi iste mogle ugroziti javni red i sigurnost.¹⁰⁶ Gospodin Öllinger je podnio zahtjev Europskom sudu u kojemu je, među ostalim, istaknuo kako je cilj njegovog okupljanja bio podsjetiti javnost na nacističke zločine i iskazati pijetet prema ubijenim Židovima zbog čega je vremensko i mjesno podudaranje s okupljanjem udruge *Kameradschaft IV* bilo bitan dio poruke koju je želio prenijeti, dok je Vlada kao argumente na kojima je temeljila svoju pretpostavku o primarnoj namjeri podnositelja zahtjeva da ometa drugi skup navela okolnost mjesnog i vremenskog podudaranja, izjavu gospodina Öllingera da je riječ o nezakonitom okupljanju, izostanak njegovog jamstva da neće ometati drugo okupljanje te iskustva od prijašnjih godina u kojima su slična paralelna okupljanja dovela do potrebe policijske intervencije.¹⁰⁷ U svojoj presudi, Europski sud je ocijenio da zabrana nije bila razmjerna cilju koji se želio postići, zauzimajući stajalište da se poduzimanjem preventivnih mjera, poput osiguranja prisutnosti policije, moglo osigurati odvojeno odvijanje oba skupa te je istaknuo da su austrijske vlasti pridale premali značaj pravu gospodina Öllingera da izrazi svoju prosvjednu poruku u odnosu na značaj koji su pridale drugom okupljanju.¹⁰⁸

¹⁰⁶ *Öllinger protiv Austrije*, zahtjev br. 76900/01, presuda od 29. lipnja 2006., t. 8. – 11.

¹⁰⁷ *Ibid.*, t. 27. i 29.

¹⁰⁸ *Ibid.*, t. 47. – 49.

6. UTVRĐIVANJE POVREDE ČLANKA 11. – TEST NUŽNOSTI U DEMOKRATSKOM DRUŠTVU

Europski sud ispituje miješanje javnih vlasti u pravo na slobodu okupljanja kroz tri osnovne faze koje se, kao cjelina, nazivaju *testom opravdanosti*, a za koji se još koristi i naziv *test nužnosti u demokratskom društvu*.¹⁰⁹ U predmetu *Primov i drugi protiv Rusije*, Europski sud za test nužnosti koristi i naziv *troslojni test*.¹¹⁰ U svojem radu, Europski sud postupa u skladu s tehnikom sudskog ispitivanja *korak po korak* prema kojoj mora odgovoriti na dva pitanja prije nego što pristupi testu opravdanosti, a to su potpada li konkretno pravo u okvir Konvencije *rationae materiae* i je li se država miješala u to pravo.¹¹¹ Konkretno, miješanje države u pravo na slobodu okupljanja moći će se smatrati opravdanim ako je nametnuto ograničenje propisano zakonom, ako je poduzeto radi postizanja jednog ili više legitimnih ciljeva te ako je isto bilo nužno u demokratskom društvu, što Europski sud utvrđuje u svakom konkretnom slučaju.¹¹² Ukoliko se podnositelj zahtjeva poziva i na postojanje diskriminatornog postupanja od strane vlasti, utoliko će Europski sud prilikom provođenja testa utvrđivati i je li sporno miješanje imalo tu značajku.¹¹³ Dakako, navedene pretpostavke moraju biti ispunjene kumulativno što znači da će izostanak jedne od njih značiti povredu prava na slobodu okupljanja.

6.1. Zakonitost

Da bi se zadiranje vlasti u pravo iz članka 11. Konvencije moglo smatrati opravdanim, potrebno je da nametnuto ograničenje ima pravnu osnovu u domaćoj zakonskoj regulativi, odnosno da je *propisano zakonom*.¹¹⁴

U predmetu *Vyerentsov protiv Ukrajine*, gospodin Vyerentsov je, u ime jedne organizacije za ljudska prava, obavijestio gradonačelnika o namjeri održavanja niza prosvjeda svakoga utorka s ciljem skretanja pozornosti na problem zastupljenosti korupcije u tužiteljstvu.¹¹⁵ Tijekom prosvjeda koji se održavao 12. listopada 2010. ispred zgrade tužiteljstva, policija je više puta zatražila od sudionika da se udalje, a u jednom trenutku su dva policijska službenika pozvala organizatora na stranu i na kraju ga pustila. Nakon toga, nadležni upravni sud je donio odluku o zabrani daljnjeg održavanja planiranih prosvjeda. Gospodin Vyerentsov je

¹⁰⁹ Omejec, J., *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava*, Strasbourški acqouis, Drugo dopunjeno izdanje, Novi informator, Zagreb, 2014., str. 1261.

¹¹⁰ *Primov i drugi protiv Rusije*, zahtjev br. 17391/06, presuda od 12. lipnja 2014., t. 121.

¹¹¹ Omejec, J., *op. cit.* u bilj. 109., str. 1261.

¹¹² *Ibid.*, str. 852.

¹¹³ *Ibid.*

¹¹⁴ *Kudrevičius i ostali protiv Litve* [VV], zahtjev br. 37553/05, presuda od 15. studenog 2015., t. 102.

¹¹⁵ *Vyerentsov protiv Ukrajine*, zahtjev br. 20372/11, presuda od 11. travnja 2013., t. 6.

istoga dana pozvan u policijsku postaju zbog navodnog kršenja postupka organizacije javnih okupljanja i nepoštovanja naredbi policije nakon čega je smješten u ćeliju u kojoj je zadržan 16 sati.¹¹⁶ Domaći sud je donio odluku kojom je organizatoru prosvjeda određena kazna administrativnog pritvora u trajanju od tri dana.¹¹⁷ Prilikom odlučivanja o slučaju, Europski sud nije našao spornim pitanje postojanja pravnog temelja za izrečenu mjeru u domaćem pravu. Konkretno, to je bila odredba Zakona o upravnim prekršajima koja sankcionira nepridržavanje postupka organiziranja javnih okupljanja.¹¹⁸ Međutim, Europski sud je naišao na problem vezan uz pitanje samog postojanja jasnog, predvidljivog i zakonski normiranog postupka organiziranja javnih okupljanja. Konkretno, ovom se temom bavio tek Ustav Ukrajine čije su odredbe propisivale samo pojedina opća pravila o mogućnosti ograničenja slobode okupljanja koja su zahtijevala detaljnu razradu u domaćem zakonodavstvu. Pored toga, jedini pravni izvor relevantan u ovome području je bio Dekret iz 1988. preuzet iz bivšeg Sovjetskog Saveza, ali u praksi nije postojalo općeprihvaćeno stajalište o njegovoj primjenjivosti te je sadržaj njegovih odredbi bio nespojiv sa suvremenim konceptom slobode okupljanja predviđenim ukrajinskim ustavom i Konvencijom. S jedne strane, ukrajinski ustav je predviđao da je za održavanje javnih okupljanja potrebno obavijestiti nadležno lokalno tijelo i da ograničenja okupljanja mogu biti određena samo od strane suda dok je, s druge strane, Dekret predviđao da su organizatori dužni tražiti odobrenje od lokalnih vlasti te da iste imaju pravo postavljati ograničenja okupljanju.¹¹⁹ U zaključnom dijelu presude, Europski sud je istaknuo kao problem činjenicu da Ukrajina nije preko 20 godina od osamostaljenja donijela nikakav zakon kojim se uređuju ova pitanja što se ne može smatrati opravdanim budući da je riječ o jednom od temeljnih prava te je, u skladu s tim, zaključio kako miješanje u pravo na slobodu okupljanja gospodina Vyerentstova nije bilo propisano zakonom.¹²⁰

Dakako, Europski sud se ne zaustavlja na zahtjevu forme, već u svojoj praksi postavlja i minimalne standarde glede kvalitete zakonskih odredbi pri čemu naglašava kako norme moraju biti dostupne adresatima i formulirane na dovoljno precizan način kako bi svakom od njih omogućile predodžbu o tome kakve posljedice mogu imati pojedine radnje koje poduzimaju.¹²¹ Ipak, Europski sud je svjestan okolnosti da nije moguće dostići stupanj

¹¹⁶ *Ibid.*, t. 8. – 11.

¹¹⁷ *Ibid.*, t. 14.

¹¹⁸ *Ibid.*, t. 53.

¹¹⁹ *Ibid.*, t. 54.

¹²⁰ *Ibid.*, t. 55. i 56.

¹²¹ *Kudrevičius i ostali protiv Litve* [VV], zahtjev br. 37553/05, presuda od 15. studenog 2015., t. 108. i 109.

apsolutne predvidljivosti prilikom formuliranja zakona.¹²² Čak štoviše, Europski sud upozorava i na potencijalne opasnosti koju bi kategoričke norme mogle prouzročiti u kontekstu uživanja prava na slobodu okupljanja, a to su pretjerana krutost i neprilagodljivost zakona u odnosu na promjenjive okolnosti.¹²³ Iz tog razloga, mnogi zakoni sadržavaju izraze i formulacije čije značenje i primjenu, u određenoj mjeri, određuje sudska praksa.¹²⁴ Upravo je zadatak domaćih sudova da putem svojih presuda otklone eventualne dvojbe u tumačenju koje su preostale kod određenih odredbi.¹²⁵ Na nedostatke u domaćoj zakonskoj regulativi mogu ukazivati različiti čimbenici. Primjerice, ako se nacionalni sudovi u svojim odlukama ne pozivaju ni na koju zakonsku odredbu kao pravnu osnovu za nametnuto ograničenje ili ako u domaćoj sudskoj praksi postoji očita nedosljednost glede primjene određene odredbe, to može ukazivati na mogućnost da norma ne udovoljava kriteriju predvidljivosti.¹²⁶ Ipak, ovlast Europskog suda da preispituje nacionalna zakonodavstva je ograničena budući da su nacionalni sudovi primarno zaduženi za tumačenje i primjenu propisa svojih država.¹²⁷ Sljedeća dva predmeta predstavljaju primjere u kojima je Europski sud utvrdio postojanje određenih nedostataka vezanih uz sadržaj i predvidljivost domaćih zakona.

U predmetu *Primov i drugi protiv Rusije*, sedmero osoba je 10. travnja 2006. u pisanom obliku putem pošte podnijelo obavijest nadležnom tijelu o namjeri održavanja prosvjeda 25. travnja 2006. čiji su ciljevi bili kritiziranje rada načelnika, izražavanje nezadovoljstva zbog korupcije i zlouporabe sredstava iz lokalnog proračuna te skretanje pozornosti na problem pasivnog postupanja tijela nadležnih za provedbu zakona. Okružna uprava je zaprimila obavijest 17. travnja 2006., a njezin načelnik je u svojem odgovoru zabranio održavanje prosvjeda navodeći kao jedan od razloga da je obavijest podnesena izvan zakonskog roka te je upozorio organizatore da će u slučaju njegovog održavanja snositi zakonske posljedice.¹²⁸ Prilikom odlučivanja, Europski sud je pošao od odredbe ruskog Zakona o javnom okupljanju koja je predviđala da se obavijest o namjeri održavanja prosvjeda podnese isključivo u razdoblju između petnaestog i desetog dana prije dana održavanja planiranog okupljanja. S tim u svezi, Europski sud je zaključio kako je ruski zakonodavac propustio precizirati što podrazumijeva termin *podnesena* u kontekstu obavješćivanja, odnosno treba li odredbu razumjeti na način da se ranije utvrđeni vremenski raspon odnosi na dane u kojima je

¹²² *Rekvény protiv Mađarske* [VV], zahtjev br. 25390/94, presuda od 20. svibnja 1999., t. 34.

¹²³ *Galstyan protiv Armenije*, zahtjev br. 26986/03, presuda od 15. studenog 2007., t. 106.

¹²⁴ *Ibid.*

¹²⁵ *Rekvény protiv Mađarske* [VV], zahtjev br. 25390/94, presuda od 20. svibnja 1999., t. 34.

¹²⁶ *Mkrtychyan protiv Armenije*, zahtjev br. 6562/03, presuda od 11. siječnja 2007., t. 39.

¹²⁷ *Vyarentsov protiv Ukrajine*, zahtjev br. 20372/11, presuda od 11. travnja 2013., t. 54.

¹²⁸ *Primov i drugi protiv Rusije*, zahtjev br. 17391/06, presuda od 12. lipnja 2014., t. 5. – 7.

potrebno poslati obavijest ili, pak, na dane u kojima nadležno tijelo treba zaprimiti obavijest te je, u tom smislu, zaključio kako je odredba dvosmislena.¹²⁹ Slijedom navedenog, zabrana održavanja prosvjeda temeljena na razlogu navodnog nepravovremenog podnošenja obavijesti nije imala čvrsto uporište u domaćem zakonu.¹³⁰

U predmetu *Gafgaz Mammadov protiv Azerbajdžana*, članovi opozicije su obavijestili nadležno tijelo o namjeri održavanja prosvjeda na jednom od trgova glavnog grada pri čemu su u svojoj obavijesti istaknuli vrijeme i mjesto planiranog prosvjeda kao i njegove ciljeve od kojih su neki bili traženje izbornih i demokratskih reformi, poštivanje slobode okupljanja i oslobađanje sudionika nekih prijašnjih prosvjeda. Međutim, nadležno tijelo je odbilo dati odobrenje za održavanje prosvjeda prigovarajući mjestu održavanja i predlažući drugo, na periferiji glavnog grada. Unatoč tomu, organizatori su odlučili održati prosvjed na jednom od središnjih mjesta grada na kojemu je prisustvovao i podnositelj zahtjeva. Ubrzo nakon početka prosvjeda, policija je započela s rastjerivanjem prosvjednika pri čemu je gospodin Gafgaz Mammadov uhićen jer nije postupio u skladu s njihovim traženjem.¹³¹ U sudskom postupku je osuđen na pet dana administrativnog pritvora.¹³² U svojem zahtjevu, gospodin Mammadov je tvrdio kako su policijsko rastjerivanje prosvjednika, njegovo uhićenje i osuda doveli do povrede njegovog prava na slobodu okupljanja ističući kao jedan od argumenata kontradiktoran sadržaj ustavnih i zakonskih odredbi.¹³³ Prilikom ocjenjivanja zakonitosti miješanja, Europski sud je utvrdio kako je, s jedne strane, mjerodavna ustavna odredba propisivala tek dužnost prethodnog obavješćivanja o namjeri održavanja prosvjeda dok je, s druge strane, domaći zakon dao nadležnim lokalnim tijelima široko diskrecijsko ovlaštenje pri odlučivanju o zabrani, odnosno zaustavljanju javnih okupljanja ili, pak, o promjeni mjesta i vremena okupljanja kao i u određivanju posebnih područja za održavanje istih. Takva regulativa imala je za posljedicu da sustav prethodnog obavješćivanja predviđen ustavom u praksi bude zamijenjen sustavom prethodnog odobrenja zbog čega je Europski sud izrazio zabrinutost glede sadržaja zakona i ukazao na potencijalni prostor zlouporabe.¹³⁴

Zanimljiv je i sljedeći primjer u kojemu je Europski sud utvrdio nespojivost sankcioniranih ponašanja sa svrhom zakonske odredbe na kojoj su se temeljile osuđujuće presude.

¹²⁹ *Ibid.*, t. 124. i 125.

¹³⁰ *Ibid.*, t. 128.

¹³¹ *Gafgaz Mammadov protiv Azerbajdžana*, zahtjev br. 60259/11, presuda od 15. listopada 2015., t. 6. – 11.

¹³² *Ibid.*, t. 23. i 26.

¹³³ *Ibid.*, t. 43. i 45.

¹³⁴ *Ibid.*, t. 55.

U predmetu *Hakobyan i drugi protiv Armenije*, gospodin Hakobyan, gospodin Martirosyan i gospodin Petrosyan su bili članovi oporbenih stranaka u Armeniji. Nakon održanih nedemokratskih predsjedničkih izbora na kojima je pobijedio dotadašnji predsjednik izbili su masovni prosvjedi. U tim okolnostima, Ustavni sud je predložio da se za godinu dana održi referendum o povjerenju predsjedniku. Približavanjem isteka tog roka, koalicija oporbenih stranaka je intenzivirala svoju političku djelatnost s ciljem osporavanja predsjednikovog legitimiteta, a u tu svrhu su organizirani i brojni prosvjedi na kojima su i podnositelji zahtjeva namjeravali sudjelovati.¹³⁵ Upravo u tom periodu, podnositelji zahtjeva su više puta bili podvrgnuti uhićenjima i višednevnim pritvorima pri čemu su im na teret stavljane različite optužbe poput posjedovanja nedozvoljenog streljiva, sudjelovanja u prometnoj nesreći, skrivanja bjegunca te nepoštivanja zakonitih zapovijedi policijskih službenika pri čemu su isključivo za potonju optužbu bili opetovano osuđivani.¹³⁶ Prema podnositeljima zahtjeva, sudske postupke u kojima su im izrečene kazne administrativnog pritvaranja su karakterizirala kratka saslušanja, uskrata mogućnosti zastupanja odvjetnika, odbijanje saslušanja svjedoka i podnošenja podnesaka te onemogućavanje iznošenja obrane.¹³⁷ Nakon puštanja iz pritvora, podnositelji zahtjeva su bili izloženi učestalim posjetima policijskih službenika, a u jednom od njih ih je i načelnik policije nastojao uvjeriti da se suzdrže od aktivne političke djelatnosti. Također, kad god bi se trebali održati neki politički prosvjedi, dobivali su pozive da dođu u policijsku postaju što nisu činili zbog straha od ponovnog lišavanja slobode na temelju lažnih optužbi.¹³⁸ Gospodin Hakobyan, gospodin Martirosyan i gospodin Petrosyan su tvrdili da su mjere upravljene protiv njih imale za cilj onemogućiti njihovo sudjelovanje na planiranim oporbenim prosvjedima i ušutkavanje njihovog političkog mišljenja.¹³⁹ Na formiranje mišljenja Europskog suda su utjecala i brojna izvješća međunarodnih i nacionalnih tijela koja su upozoravala na potencijalno proizvoljno poduzimanje mjera od strane vlasti u razdoblju političke napetosti s ciljem smanjenja podrške oporbi kao i izvori koji su ukazivali na široko korištenje zakonskim odredbama koje su omogućavale izricanje kratkotrajnih pritvora. Nadalje, Europski sud je uzeo u obzir i velik broj zahtjeva koji su se pojavili pred njim, a koji su se zasnivali na gotovo istovjetnim navodima.¹⁴⁰ Vraćajući se na konkretan slučaj, Europski sud je primijetio kako su sva tri podnositelja zahtjeva bili članovi oporbe, kako su uhićivani zbog sumnje za počinjenje djela

¹³⁵ *Hakobyan i drugi protiv Armenije*, zahtjev br. 34320/04, presuda od 10. travnja 2012., t. 6. – 8.

¹³⁶ *Ibid.*, t. 10., 14., 20. – 22., 30., 33., 41., 46. i 55.

¹³⁷ *Ibid.*, t. 14., 17., 25., 28., 30., 46., 49., 51.

¹³⁸ *Ibid.*, t. 59.

¹³⁹ *Ibid.*, t. 75. i 80.

¹⁴⁰ *Ibid.*, t. 90. – 92.

za koju nije bilo nikakve konkretne osnove te da u konačnici nisu osuđivani za ista, već za prekršaje poput korištenja vulgarnih riječi ili nepoštivanja naredbi policije pri čemu nijedna sudska odluka nije sadržavala nikakve pojedinosti o navodno počinjenim djelima.¹⁴¹ Također, Europski sud je uočio i da su sva tri člana oporbe odmah nakon puštanja iz pritvora navodno ponovno počinila istovjetna djela u identičnim okolnostima.¹⁴² Sve prethodno navedene okolnosti navele su Europski sud na zaključak da su poduzete mjere imale za cilj spriječiti participiranje osuđenih osoba u planiranim političkim prosvjedima kao i obeshrabriti njihovo daljnje političko djelovanje. Zaključno, budući da je pravna osnova za sve osuđujuće presude bila zakonska odredba koja je omogućavala kratkotrajno zatvorsko kažnjavanje u slučaju nepoštivanja zakonitih naredbi policije, a iz činjeničnih stanja proizlazi da članovi oporbe nisu kažnjavani zbog toga već zbog svoje političke aktivnosti, ne može se smatrati da je udovoljeno zahtjevu zakonitosti budući da svrha odredbe nije bila sankcioniranje predmetnih, već nekih drugih ponašanja.¹⁴³

6.2. Legitiman cilj

Miješanje državne vlasti u pravo na slobodu okupljanja ima legitiman cilj ako je poduzeto radi zaštite određenih dobara koja su u propisu taksativno navedena.¹⁴⁴ Popis legitimnih ciljeva koji opravdavaju zadiranje u pravo na slobodu okupljanja je iscrpan.¹⁴⁵ Konkretno, Konvencija u stavku 2. članka 11. kao legitimne ciljeve navodi: *interes državne sigurnosti, zaštitu javnog reda i mira, sprječavanje nereda ili zločina, zaštitu zdravlja, zaštitu morala te zaštitu prava i sloboda drugih.*¹⁴⁶ Praksa je pokazala da je tuženim vladama relativno lako uvjeriti Europski sud da su sporna miješanja u pravo na slobodu okupljanja mogla biti poduzeta radi zaštite nekog od propisanih legitimnih ciljeva čak i kada podnositelji zahtjeva tvrde da su slijedila neku prikrivenu svrhu.¹⁴⁷ Iako su razlozi koji mogu opravdavati ograničavanje prava na slobodu okupljanja iscrpno navedeni, njihova općenita formulacija omogućava određeni stupanj fleksibilnosti prilikom njihova tumačenja.¹⁴⁸ Unatoč tomu, valja istaknuti da se zahtjev restriktivnog tumačenja proteže i na legitimne ciljeve.¹⁴⁹ Referirajući se

¹⁴¹ *Ibid.*, t. 93. – 95.

¹⁴² *Ibid.*, t. 96.

¹⁴³ *Ibid.*, t. 107. i 108.

¹⁴⁴ Omejec J., *op. cit.* u bilj. 109., str. 852.

¹⁴⁵ *Merabishvili protiv Gruzije* [VV], zahtjev br. 72508/13, presuda od 28. studenog 2017., t. 294.

¹⁴⁶ Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine – Međunarodni ugovori br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17, čl. 11. st. 2.

¹⁴⁷ *Merabishvili protiv Gruzije* [VV], zahtjev br. 72508/13, presuda od 28. studenog 2017., t. 295.

¹⁴⁸ *Ibid.*, t. 302.

¹⁴⁹ *Stankov i Ujedinjena makedonska organizacija Ilinden protiv Bugarske*, zahtjevi broj 29221/95 i 29225/95, presuda od 2. listopada 2001., t. 84.

na svoju raniju praksu, Europski sud je konstatirao da se u većini slučajeva pitanjem postojanja legitimnog cilja bavi tek sumarno.¹⁵⁰ Konkretno, ukoliko ocijeni da je zadiranje vlasti u pravo na slobodu okupljanja moglo težiti ostvarivanju barem jednog od propisanih legitimnih ciljeva, utoliko se Europski sud neće upuštati u daljnje razmatranje tog pitanja, već će pristupiti ocjenjivanju nužnosti.¹⁵¹

Od malobrojnih predmeta u kojima je Europski sud utvrdio povredu članka 11. Konvencije isključivo zbog nepostojanja legitimnog cilja za poduzete mjere od strane vlasti, za potrebe ovoga rada sam odlučio kao primjer prikazati dva uhićenja iz presude *Navalnyy protiv Rusije*, jednog od globalno poznatijih predmeta iz ovoga područja.

U predmetu *Navalnyy protiv Rusije*, gospodin Navalnyy je bio sedam puta uhićen i osuđen zbog sudjelovanja u različitim javnim okupljanjima što je Vlada opravdavala potrebom preventivnog sprječavanja izbijanja nereda te potrebom da se zaštite prava i slobode drugih.¹⁵² Europski sud je utvrdio da za dva uhićenja podnositelja zahtjeva nije postojao nikakav legitiman cilj, dok je glede preostalih pet uhićenja izrazio ozbiljnu sumnju u postojanje istog.¹⁵³ Konkretno, peto uhićenje gospodina Navalnyya dogodilo se za vrijeme dok je hodao ulicom kako bi napustio mjesto na kojemu je prethodno prosvjedovao protiv represije i torture pri čemu ga je pratila određena skupina ljudi među kojima su bili i novinari. Takvo spontano okupljanje ljudi oko podnositelja zahtjeva vlasti su kvalificirale kao nedopušteni marš zbog čega je uhićen. Gospodin Navalnyy je istaknuo da u vrijeme uhićenja nije isticao nikakve transparente niti na bilo koji drugi način prosvjedovao, već da je samo mirno hodao ulicom.¹⁵⁴ Nakon toga, domaći sud je novčano kaznio podnositelja zahtjeva zbog organiziranja i predvođenja prosvjeda bez prethodne obavijesti nadležnim tijelima.¹⁵⁵ Europski sud je svoju odluku o nepostojanju legitimnog cilja za poduzimanje takvih mjera protiv podnositelja zahtjeva zasnovao na činjenicama da gospodin Navalnyy svojim ponašanjem nije pokazao nikakvu namjeru organiziranja ili predvođenja prosvjeda, da nije inicirao formiranje grupe ljudi oko sebe niti da je mogao predvidjeti da će isto biti shvaćeno kao javno okupljanje te da je u konačnici skupina samo mirno hodala ulicom ne poduzimajući ikakve radnje kojima bi

¹⁵⁰ *Merabishvili protiv Gruzije* [VV], zahtjev br. 72508/13, presuda od 28. studenog 2017., t. 297.

¹⁵¹ *Ibid.*

¹⁵² *Navalnyy protiv Rusije* [VV], zahtjevi br. 29580/12, 36847/12, 11252/13, 12317/13 i 43746/14, presuda od 15. studenog 2018., t. 94.

¹⁵³ *Ibid.*, t. 126. i t. 127.

¹⁵⁴ *Ibid.*, t. 31., 32. i 124.

¹⁵⁵ *Ibid.*, t. 31. – 33., 124.

remetila mir.¹⁵⁶ Nadalje, šestom uhićenju gospodina Navalnyya je prethodilo spontano okupljanje ljudi ispred zgrade suda koji su željeli prisustvovati sudskoj raspravi na kojoj je trebala biti donesena presuda aktivistima za sudjelovanje u masovnim neredima. Kako im je bio onemogućen ulazak u zgradu suda, ostali su ispred. Među njima je bio i gospodin Navalnyy. Policijski službenici su uhitili podnositelja zahtjeva navodeći da je održao nezakonito okupljanje i pritom uzvikivao različite političke slogane. Domaći sud ga je ponovno novčano kaznio zbog sudjelovanja u prosvjedu koji nije bio najavljen nadležnim tijelima.¹⁵⁷ Europski sud je svoju odluku o nepostojanju legitimnog cilja za takvo postupanje vlasti zasnovao na činjenicama da gospodin Navalnyy svojim ponašanjem ni na koji način nije pokazao namjeru održavanja političkog prosvjeda, da nema dokaza koji bi upućivali na to da je podnositelj zahtjeva bio jedan od sudionika koji su uzvikivali političke slogane niti da bilo što u spisu upućuje na to da su okupljeni očekivali da će im biti uskraćena dozvola za ulazak u zgradu suda pa da su planirali održati prosvjed.¹⁵⁸

6.3. Nužnost u demokratskom društvu

U svojoj praksi, Europski sud je postavio dva uvjeta pod kojima bi se ograničenje prava na slobodu okupljanja moglo ocijeniti kao *nužno u demokratskom društvu*, a to su da poduzete mjere odgovaraju *prijekoj društvenoj potrebi* i da su *razmjerne* legitimnom cilju koji se njima želi postići.¹⁵⁹ Dakako, razlozi na kojima se temelji odluka o ograničenju moraju biti *relevantni i dostatni*.¹⁶⁰ Nužnost nametnutih ograničenja mora biti uvjerljivo utvrđena.¹⁶¹ Državama je ostavljeno određeno, ali ograničeno područje slobodne procjene pri odlučivanju o nužnosti postavljenih ograničenja, dok konačnu odluku o nužnosti donosi Europski sud uzimajući u obzir sve okolnosti svakog pojedinog slučaja.¹⁶² Vezano uz potonje, kada je cilj okupljanja izražavanje političkog mišljenja ili mišljenja o pitanjima od javnog interesa, države imaju vrlo malo prostora za opravdanje nametnutih restrikcija, dok je taj prostor znatno širi u slučajevima u kojima okupljeni pozivaju na nasilje prema pojedincima, javnim službenicima, odnosno činovnicima ili, pak, prema nekim grupama stanovništva.¹⁶³ Sam *test nužnosti* je vrlo složene strukture budući da se, od slučaja do slučaja, sastoji od različitih elemenata pri čemu su neki od najčešćih koje Europski sud ispituje prigodom odlučivanja: težina, ozbiljnost,

¹⁵⁶ *Ibid.*, t. 124.

¹⁵⁷ *Ibid.*, t. 35., 36. i 40.

¹⁵⁸ *Ibid.*, t. 125.

¹⁵⁹ *Coster protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, zahtjev br. 24876/94, presuda od 18. siječnja 2001., t. 104.

¹⁶⁰ *Ibid.*

¹⁶¹ *Ashughyan protiv Armenije*, zahtjev br. 33268/03, presuda od 17. srpnja 2008., t. 89.

¹⁶² *Ibid.*

¹⁶³ *Schwabe i M. G. protiv Njemačke*, zahtjevi br. 8080/08 i 8577/08, presuda od 1. prosinca 2011., t. 113.

priroda i učinci sporne mjere, postojanje *osobito ozbiljnog razloga* za primjenu određene mjere, granice područja slobodne procjene država u pitanju o kojemu se odlučuje, *razmjernost* sporne mjere s prethodno utvrđenim legitimnim ciljem te postojanje manje restriktivne mjere od one koja je primijenjena, a kojom se može postići isti cilj.¹⁶⁴ Valja istaknuti kako Europski sud u svakome predmetu izabire one elemente za koje smatra da će dovesti do ispravnog odgovora o postojanju, odnosno nepostojanju povrede zaštićenog konvencijskog prava.¹⁶⁵

Većina predmeta u kojima je utvrđena povreda prava na slobodu okupljanja nije udovoljavala upravo zahtjevu *nužnosti u demokratskom društvu* te je određeni broj njih već obrađen u drugim poglavljima ovoga rada zbog čega ih neću posebno prikazivati u ovome dijelu.¹⁶⁶

¹⁶⁴ Omejec J., *op. cit.* u bilj. 109., str. 1260.

¹⁶⁵ *Ibid.*, str. 1261.

¹⁶⁶ Vidi primjerice: *Sáska protiv Mađarske* (str. 7.), *Zakharov i Varzhabetyan protiv Rusije* (str. 12.), *Makhmudov protiv Rusije* (str. 27.), *Oya Ataman protiv Turske* (str. 29.), *Uzunget i drugi protiv Turske* (str. 30.), *DİSK i KESK protiv Turske* (str. 30), *Ekrem Can i drugi protiv Turske* (str. 31.), *Ezelin protiv Francuske* (str. 32.), *Yilmaz Yildiz i drugi protiv Turske* (str. 32.)

7. OGRANIČENJA PRAVA NA SLOBODU OKUPLJANJA

Prema profesoricu Omejec, pravo na slobodu okupljanja svrstavamo u kategoriju kvalificiranih konvencijskih prava za koja je svojstveno da država smije zadirati u njihovo uživanje, ali samo pod propisanim uvjetima.¹⁶⁷ U svojim presudama, Europski sud je više puta istaknuo kako je pravo iz članka 11. Konvencije podložno mnogobrojnim iznimka, ali kako se iste moraju usko tumačiti te kako nužnost svih nametnutih ograničenja mora biti uvjerljivo utvrđena.¹⁶⁸ Miješanjem u pravo na slobodu okupljanja se ne smatraju samo izravne pravne ili faktične zabrane nametnute od strane vlasti, već i različite neizravne mjere koje ona poduzima, a koje za posljedicu imaju ograničenje prava na slobodu okupljanja.¹⁶⁹ Zbog toga, pojam ograničenja valja tumačiti na način da obuhvaća sve mjere koje se tiču okupljanja, bilo da je riječ o mjerama poduzetim prije ili tijekom okupljanja, kao što su primjerice prethodna zabrana prosvjeda, rastjerivanje prosvjednika i uhićenje sudionika ili, pak, onima koje su poduzete nakon okupljanja, kao što je primjerice izricanje sankcija zbog sudjelovanja u prosvjedu.¹⁷⁰

7.1. Postupci prethodnog obavješćivanja i odobrenja

Načelno, podvrgavanje javnih okupljanja, pa tako i prosvjeda, postupcima prethodnog obavješćivanja ili odobrenja nije u proturječnosti s pravom na slobodu okupljanja kako je zajamčeno Konvencijom.¹⁷¹ Takvi proceduralni zahtjevi nalaze svoje opravdanje u dužnosti država da poduzmu odgovarajuće mjere kako bi se osiguralo mirno odvijanje svakog okupljanja uz istodobnu zaštitu prava i sloboda drugih kao i potrebom provedbe preventivnih sigurnosnih mjera da bi se izbjeglo izbijanje nereda ili odvijanje kakvih kriminalnih radnji tijekom okupljanja te potrebom poduzimanja mjera za smanjivanje poremećaja u prometu.¹⁷² Dakako, propisi ove prirode ne smiju predstavljati *skrivenu zapreku* u ostvarivanju prava iz članka 11. Konvencije.¹⁷³ Tako je, primjerice, u predmetu *Éva Molnár protiv Mađarske*, Europski sud ocijenio da sustav prethodnog obavješćivanja kako ga je predviđalo tadašnje mađarsko zakonodavstvo nije predstavljao skrivenu prepreku u ostvarivanju slobode okupljanja. Konkretno, mađarska regulativa je zahtijevala od organizatora prosvjeda da o svojoj namjere obavijeste policiju 72 sata prije njegova održavanja, a u slučaju da policija zabrani održavanje prosvjeda, organizatorima je ostavljena mogućnost traženja sudskog

¹⁶⁷ Omejec, J., *op. cit.* u bilj. 109., str. 842. i 852.

¹⁶⁸ *Frumkin protiv Rusije*, zahtjev br. 74568/12, presuda od 5. siječnja 2016., t. 93.

¹⁶⁹ *Ter-Petrosyan protiv Armenije*, zahtjev broj 36469/08, presuda od 25. travnja 2019., t. 59.

¹⁷⁰ *Ibid.*

¹⁷¹ *Sergej Kuznetsov protiv Rusije*, zahtjev br. 10877/04, presuda od 23. listopada 2008., t. 42.

¹⁷² *Berladir i drugi protiv Rusije*, zahtjev br. 34202/06, presuda od 10. srpnja 2012., t. 39., 40. i 42.

¹⁷³ *Ibid.*, t. 39.

preispitivanja odluke u roku od tri dana.¹⁷⁴ S tim u svezi, i zakonodavstvo Republike Hrvatske propisuje obvezu prijave namjeravanog prosvjeda pet dana prije njegova održavanja nadležnoj policijskoj upravi.¹⁷⁵ Iznimno, kada postoje opravdani razlozi, prijava se može podnijeti najkasnije 48 sati prije održavanja prosvjeda.¹⁷⁶ Budući da države imaju pravo organizatorima prosvjeda postavljati ovakve proceduralne zahtjeve, pripada im i mogućnost izricanja sankcija u odnosu na sudionike prosvjeda koji ne postupaju u skladu s tim traženjima.¹⁷⁷ U sljedećem se predmetu prikazuje slučaj u kojemu je Europski sud utvrdio kako razlog zabrane održavanja prosvjeda nije u skladu s nekom od svrha zbog kojih je moguće opravdano nametnuti takvo ograničenje.

U predmetu *Makhmudov protiv Rusije*, nevladina organizacija za zaštitu prava građana u planiranju grada i za zaštitu okoliša je obavijestila nadležno tijelo o namjeri održavanja prosvjeda 4. rujna 2003. na jednom od moskovskih trgova što je prefekt odobrio.¹⁷⁸ Međutim, dan prije održavanja planiranog prosvjeda, prefekt je povukao svoje odobrenje navodeći kao razlog očekivane terorističke napade. Unatoč tome, sljedećeg dana se je nekoliko desetaka prosvjednika nezakonito okupilo na planiranom mjestu, ali je skup prekinut nasilnom policijskom intervencijom. Tijekom iduća tri dana, u Moskvi je povodom Dana Grada održan 61 javni događaj pri čemu niti jedan od njih nije bio otkazan zbog potencijalnih terorističkih napada.¹⁷⁹ Gospodina Makhmudova, jednog od organizatora nezakonitog prosvjeda, je policija uhitila i zadržala tijekom noći u zatvorskoj ćeliji, a idućeg dana ga je sudac novčano kaznio zbog kršenja postupka organiziranja javnih događaja.¹⁸⁰ U svojoj presudi, Europski sud je zaključio da je zabrana održavanja prosvjeda bila proizvoljna, a svoju odluku je utemeljio na činjenicama da tužena Vlada nije predočila nikakve dokaze o postojanju stvarnog rizika glede izbijanja terorističkih napada, da su se javni događaji u organizaciji gradonačelnika i Vlade u idućim danima odvijali bez ograničenja, da je broj osoba na tim okupljanjima bio daleko veći od planiranog broja prosvjednika te da je samo politički prosvjed gospodina Makhmudova zabranjen.¹⁸¹

¹⁷⁴ *Éva Molnár protiv Mađarske*, zahtjev br. 10346/05, presuda od 7. listopada 2008., t. 40.

¹⁷⁵ Zakon o javnom okupljanju, Narodne novine br. 128/99, 90/05, 139/05, 150/05, 82/11, 78/12, 114/22, čl. 7. st. 2. i 3.

¹⁷⁶ *Ibid.*, čl. 7. st. 4.

¹⁷⁷ *Berladir i drugi protiv Rusije*, zahtjev br. 34202/06, presuda od 10. srpnja 2012., t. 41.

¹⁷⁸ *Makhmudov protiv Rusije*, zahtjev br. 35082/04, presuda od 26. srpnja 2007., t. 7. – 9.

¹⁷⁹ *Ibid.*, t. 11. – 13.

¹⁸⁰ *Ibid.*, t. 14., 15., 17., 25.

¹⁸¹ *Ibid.*, t. 69. – 72.

Iz prakse Europskog suda proizlazi da udovoljavanje proceduralnim zahtjevima u državama nema primat u odnosu na uživanje prava na slobodu okupljanja. Čak i kada se radi o nezakonitim mirnim okupljanjima, primjerice nenajavljenim ili zabranjenim prosvjedima, javne vlasti su dužne prema njima pokazati određeni stupanj tolerancije. Granice očekivanog stupnja tolerancije se ne mogu apstraktno odrediti, već zavise o okolnostima konkretnih slučajeva pri čemu se kao značajni faktori uzimaju stupanj i trajanje remećenja javnog reda te okolnost je li prosvjednicima dana dostatna mogućnost da iznesu svoja stajališta.¹⁸² U sljedećem se predmetu prikazuje slučaj u kojemu su javne vlasti na prikladan način postupile prema nezakonitom prosvjedu.

U predmetu *Éva Molnár protiv Mađarske*, nekoliko stotina prosvjednika automobilima je blokiralo jedan od glavnih mostova u Budimpešti zahtijevajući od vlasti ponovno prebrojavanje glasačkih listića. Budući da prosvjed nije bio najavljen i da je isti doveo do potpunog zaustavljanja prometa, policija je nakon nekoliko sati rastjerala skup. Nakon toga, veći broj prosvjednika se nenajavljeno okupio na Trgu Kossuth u 13 sati izražavajući podršku ranijem prosvjedu.¹⁸³ Gospođa Molnár se pridružila prosvjedu oko 19 sati. Prosvjed je doveo do ozbiljnih problema u odvijanju prometa zbog čega je policija, nakon što je prvobitno pokušala regulirati promet, rastjerala prosvjednike oko 21 sat bez uporabe sile.¹⁸⁴ Imajući u vidu vrijeme početka i vrijeme prekida prosvjeda na glavnom trgu, Europski sud je zaključio kako su prosvjednici, uključujući podnositeljicu zahtjeva, imali dovoljno vremena da izraze svoje mišljenje te kako je policija pokazala potrebnu toleranciju prema nenajavljenom prosvjedu koji je uzrokovao određeno remećenje javnog reda i mira.¹⁸⁵

U ovome poglavlju valja spomenuti i spontane prosvjede za koje je karakteristično da nastaju kao posljedica neposredne reakcije osoba na određeni, trenutačno aktualni, događaj.¹⁸⁶ Ako nisu prethodno prijavljeni, takvi su prosvjedi načelno nezakoniti, ali je Europski sud u svojoj praksi zauzeo stajalište da posebne okolnosti mogu opravdati održavanje takvih okupljanja te da rastjerivanje njihovih sudionika može predstavljati nerazmjernu mjeru.¹⁸⁷ Svakako, valja istaknuti da spontani prosvjedi predstavljaju tek iznimku od pravila o obvezi poštivanja postupaka organizacije javnih okupljanja predviđenih u domaćim zakonodavstvima što znači da države i prema takvim prosvjedima, u određenim okolnostima, mogu primijeniti

¹⁸² *Frumkin protiv Rusije*, zahtjev br. 74568/12, presuda od 5. siječnja 2016., t. 97.

¹⁸³ *Éva Molnár protiv Mađarske*, zahtjev br. 10346/05, presuda od 7. listopada 2008., t. 10. i 11.

¹⁸⁴ *Ibid.*, t. 13.

¹⁸⁵ *Ibid.*, t. 42 i 43.

¹⁸⁶ *Berladir i drugi protiv Rusije*, zahtjev br. 34202/06, presuda od 10. srpnja 2012., t. 43.

¹⁸⁷ *Ibid.*

neku od mjera kojom se zadire u pravo na slobodu okupljanja kao što je, primjerice, rastjerivanje prosvjednika.¹⁸⁸

U predmetu *Bukta i drugi protiv Mađarske*, rumunjski premijer je 1. prosinca 2002. odlučio službeno posjetiti Budimpeštu i održati prijem povodom Dana državnosti Rumunjske na kojemu je namjeravao prisustvovati i mađarski premijer koji je svoju odluku o tome javno obznanio tek dan prije planiranog događaja. Budući da se Dan državnosti Rumunjske obilježava na dan kada je 1918. godine proglašeno ujedinjenje nekadašnje mađarske Transilvanije s Rumunjskom, podnositelji zahtjeva smatrali su neprimjerenim da mađarski premijer prisustvuje prijemu. U želji da izraze svoje neslaganje, podnositelji zahtjeva su odlučili organizirati prosvjed o čemu nisu obavijestili policiju.¹⁸⁹ Ispred hotela u kojemu je planiran prijem se okupilo oko 150 ljudi, a policija je zbog velike buke otjerala prosvjednike u obližnji park gdje su se oni nakon nekog vremena razišli. Podnositelji zahtjeva su zatražili od domaćih sudova da utvrde nezakonitost policijskih radnji ističući kako su prosvjedi bili mirni i kako nije bilo moguće obavijestiti policiju o namjeri održavanja prosvjeda tri dana prije njegova održavanja kako to predviđa domaće zakonodavstvo budući da je mađarski premijer svoju odluku objavio tek dan prije prijema.¹⁹⁰ U svojoj presudi, Europski sud je utvrdio povredu prava na slobodu okupljanja u odnosu na podnositelje zahtjeva navodeći kako je propust premijera da dovoljno unaprijed obavijesti javnost o namjeri prisustvovanja prijemu doveo do situacije da su se podnositelji zahtjeva mogli ili potpuno odreći svojeg prava na slobodu okupljanja ili ga iskoristiti unatoč kršenju proceduralnih zahtjeva.¹⁹¹

7.2. Rastjerivanje prosvjednika

Države moraju biti oprezne prigodom primjene prisilnih mjera, kao što je rastjerivanje okupljenih, jer se takva postupanja mogu negativno odraziti na participiranje pojedinaca u budućim okupljanjima kao i u otvorenim političkim raspravama.¹⁹²

U predmetu *Oya Ataman protiv Turske*, podnositeljica zahtjeva, članica upravnog odbora Istanbulske udruge za ljudska prava, je organizirala prosvjed na jednom od trgova u Istanbulu u kojemu je sudjelovalo 40 do 50 osoba. Policija je zatražila od prosvjednika da se raziđu te ih je putem razglasa obavijestila o tome da je okupljanje nezakonito budući da nije prethodno

¹⁸⁸ *Kudrevičius i ostali protiv Litve* [VV], zahtjev br. 37553/05, presuda od 15. studenog 2015., t. 153.

¹⁸⁹ *Bukta i drugi protiv Mađarske*, zahtjev br. 25691/04, presuda od 17. srpnja 2007., t. 7. – 9.

¹⁹⁰ *Ibid.*, t. 10. i 11.

¹⁹¹ *Ibid.*, t. 35. i 39.

¹⁹² *Shmorgunov i drugi protiv Ukrajine*, zahtjevi br. 15367/14, 16280/14, 18118/14, 20546/14, 24405/14, 31174/14, 33767/14, 36299/14, 36845/14, 42180/14, 42271/14, 54315/14, 19954/15, 9078/14, presuda od 21. siječnja 2021., t. 493.

najavljeno te da bi isto moglo uzrokovati probleme vezane uz javni red i mir u to doba dana. S obzirom da sudionici nisu postupili u skladu s tim traženjem, policija je suzavcem rastjerala skupinu te je uhitila 39 prosvjednika.¹⁹³ U svojoj presudi, Europski sud je utvrdio da prosvjednici nisu predstavljali prijetnju javnom redu, već eventualno uobičajenom odvijanju prometa te je konstatirao kako je posebno zapanjujuća nestrpljivost vlasti u želji da se prosvjed okonča budući da je isti prekinut već pola sata nakon njegovog početka.¹⁹⁴ U skladu s tim, Europski sud je zaključio da nasilna intervencija policije u takvim okolnostima nije bila razmjerna niti nužna za postizanje legitimnog cilja sprječavanja nereda.¹⁹⁵

U predmetu *Uzunget i drugi protiv Turske*, podnositelji zahtjeva su se okupili u parku u Ankari prosvjedujući protiv F-tipa zatvora i protiv nasilnog sukoba koji je izbio između zatvorenika i čuvara u jednom od zatvora. Nakon što su prosvjednici zanemarili upozorenje policije o nezakovitosti njihovog okupljanja i zahtjev da se razidu, policijski službenici su uhitili 24 sudionika pri čemu su upotrijebili silu. Izuzev jednog maloljetnog sudionika, ostali podnositelji zahtjeva su osuđeni na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i tri mjeseca.¹⁹⁶ U svojoj presudi, Europski sud je primijetio kako nema dokaza koji bi upućivali na to da je skupina u početku predstavljala ozbiljnu prijetnju javnom redu. Unatoč tome, vlasti su ubrzo počele nasilno rastjerivati okupljene pri čemu je došlo do fizičkog sukoba između policije i nekih prosvjednika.¹⁹⁷ Zaključno, Europski sud je utvrdio da takvo postupanje policije nije bilo nužno za sprječavanje nereda i da se zatvorska kazna određena podnositeljima zahtjeva ne može smatrati razmjernom s obzirom na okolnosti slučaja.¹⁹⁸

U predmetu *DİSK i KESK protiv Turske*, podnositelji zahtjeva su obavijestili guvernera o namjeri održavanja okupljanja povodom obilježavanja Međunarodnog praznika rada i s ciljem iskazivanja pijeteta prosvjednicima koji su izgubili život tijekom prosvjeda 1. svibnja 1977. ispred Atatürkovog spomenika, ali im isto nije dopušteno dok je istodobno odobreno održavanje nekih drugih okupljanja.¹⁹⁹ Unatoč tomu, 1. svibnja 2008., oko šest sati ujutro, članovi DİSK-a i KESK-a su se počeli okupljati ispred sjedišta DİSK-a. Policijski službenici su već u pola sedam zatražili od skupine da se razide te su, nakon što su okupljeni odbili taj zahtjev, započeli s rastjerivanjem okupljenih koristeći vodene topove, boju i suzavac. Tijekom

¹⁹³ *Oya Ataman protiv Turske*, zahtjev broj 74552/01, presuda od 5. prosinca 2006., t. 5. - 7.

¹⁹⁴ *Ibid.*, t. 41.

¹⁹⁵ *Ibid.*, t. 43.

¹⁹⁶ *Uzunget i drugi protiv Turske*, zahtjev br. 21831/03, presuda od 13. listopada 2009., t. 6. i 10.

¹⁹⁷ *Ibid.*, t. 51. i 52.

¹⁹⁸ *Ibid.*, t. 54.

¹⁹⁹ *DİSK i KESK protiv Turske*, zahtjev br. 38676/08, presuda od 27. studenog 2012., t. 4. i 5.

idućih nekoliko sati policijski napadi na prosvjednike su postajali sve intenzivniji. Dok su ozlijeđeni prosvjednici pokušavali doći do bolnice, policija ih je progonila te je protiv njih koristila plinske bombe čak i u prostorijama bolnice. Kako bi se izbjeglo daljnje nasilje, prosvjednici su se razišli u pola jedanaest.²⁰⁰ Imajući u vidu ozbiljne zdravstvene probleme koje plinske bombe mogu izazvati, Europski sud je izrazio zabrinutost glede njihovog korištenja u svrhu provođenja zakona te je utvrdio da uporaba istih nije bila opravdana u konkretnom slučaju.²⁰¹ Zaključno, Europski sud je ocijenio da je nasilnom intervencijom policijskih službenika došlo do povrede prava na slobodu okupljanja.²⁰²

7.3.Sankcije nakon prosvjeda

Pri ocjeni razmjernosti miješanja s obzirom na cilj koji su vlasti željele postići važne čimbenike predstavljaju priroda i težina izrečenih sankcija.²⁰³ S tim u svezi, valja istaknuti da sudjelovanje u mirnim prosvjedima ne bi smjelo biti podvrgnuto prijetnji kaznenom odgovornošću, a posebno ne lišavanjem slobode budući da je riječ o jednoj od najtežih mjera procesne prisile.²⁰⁴ Izricanje takve sankcije zahtijevalo bi posebno opravdanje i obrazloženje od strane tijela koje ju je odredilo, a zadatak je Europskog suda da s posebnom pažnjom ispita slučajeve u kojima su domaći sudovi izrekli zatvorsku kaznu za ponašanja koja nisu bila nasilne prirode.²⁰⁵

U predmetu *Ekrem Can i drugi protiv Turske*, skupina od 23 osobe je ušla u jedan od hodnika zgrade suda i počela uzvikivati razne slogane. Nadalje, pojedini sudionici su zatvorili vrata i zaključali se u hodniku te su potom na jedan od prozora izvjesili transparent i počeli bacati letke u kojima se kritizirao politički rad vladajuće stranke. Prosvjednici su upozorili prisutne građane i sudske službenike kako namjeravaju održati prosvjed te su im istaknuli da se ne trebaju bojati.²⁰⁶ U skladu s tim, niti jednoj od prisutnih osoba nije nanesena nikakva tjelesna ozljeda niti prouzročena bilo kakva druga šteta. Također, prosvjednici nisu prouzročili nikakvu materijalnu štetu u prostorijama suda, već je njihov prosvjed imao samo za posljedicu neodržavanje pojedinih ročišta zakazanih za taj dan.²⁰⁷ Nakon sat vremena, policija je provalila u hodnik i uhitila prosvjednike koristeći suzavac što je tužena Vlada

²⁰⁰ *Ibid.*, t. 8. – 10.

²⁰¹ *Ibid.*, t. 34.

²⁰² *Ibid.*, t. 37. i 38.

²⁰³ *Chkhartishvili protiv Gruzije*, zahtjev br. 31349/20, presuda od 11. svibnja 2023., t. 51.

²⁰⁴ *Ibid.*

²⁰⁵ *Ibid.*

²⁰⁶ *Ekrem Can i drugi protiv Turske*, zahtjev broj 10613/10, presuda od 8. ožujka 2022., t. 5. – 7.

²⁰⁷ *Ibid.*, t. 7. i 82.

opravdavala navodima da su prosvjednici pružali otpor prilikom uhićenja.²⁰⁸ U domaćem sudskom postupku, sudionici prosvjeda osuđeni su na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i osam mjeseci.²⁰⁹ U svojoj odluci, Europski sud je konstatirao da je ponašanje podnositelja zahtjeva karakterizirao određeni stupanj uznemiravanja te da je isto onemogućilo uobičajeni rad suda, ali da nije bilo nasilno te da nije prouzročilo nikakvu štetu. Zaključno, Europski sud je istaknuo kako su prosvjednicima mogle biti izrečene određene sankcije, ali da se tako teška zatvorska kazna, određena samo zbog ponašanja u zgradi suda, ne može smatrati razmjernom za postizanje legitimnih ciljeva zaštite javnog reda i zaštite prava i sloboda drugih.²¹⁰

U sljedeća dva predmeta su prikazani slučajevi u kojima je Europski sud zauzeo shvaćanje da iako je riječ o blagim sankcijama, to ne znači da je njihovo izricanje opravdano.

U predmetu *Ezelin protiv Francuske*, odvjetnik Ezelin je sudjelovao u prosvjedu protiv dviju sudskih odluka.²¹¹ Prosvjednici su uzvikivali neprijateljske slogane prema policiji i pravosuđu te su ispisivali uvredljive grafite na zgradama suda.²¹² Nakon prosvjeda, gospodinu Ezelinu je izrečena stegovna kazna ukora zbog toga što se nije ogradio od incidenata koji su se dogodili tijekom prosvjeda.²¹³ Iako je riječ o blažoj disciplinskoj kazni, prvenstveno moralnog značenja budući da nije uključivala niti privremenu zabranu obavljanja djelatnosti niti prekid članstva u odvjetničkoj komori, Europski sud je utvrdio da je njezinim određivanjem došlo do povrede prava iz članka 11 Konvencije.²¹⁴ Naime, strah od izricanja stegovnih kazni ne smije biti razlog da se odvjetnici pribojavaju izraziti svoja uvjerenja u prilikama kao što je prosvjed. U tom smislu, Europski sud je istaknuo da to što je riječ o najblažoj kazni ne opravdava ujedno i njezino izricanje te je naglasio da se nikome, pa tako ni odvjetnicima, ne može ograničiti sudjelovanje u prosvjedima sve dok oni sami ne počine kakvo djelo vrijedno osude te je posebno naveo da odvjetnici ne smije biti obeshrabreni u javnom izražavanju mišljenja putem prosvjeda zbog prijetnje stegovnom odgovornošću.²¹⁵

U predmetu *Yilmaz Yildiz i drugi protiv Turske*, nekoliko zdravstvenih djelatnika je dva puta prosvjedovalo u dvorištima bolnica kako bi ukazali na probleme prouzročene pacijentima

²⁰⁸ *Ibid.*, t. 8.

²⁰⁹ *Ibid.*, t. 29. i 33.

²¹⁰ *Ibid.*, t. 84., 90. – 93.

²¹¹ *Ezelin protiv Francuske*, zahtjev broj 11800/85, presuda od 26. travnja 1991., t. 9. i 10.

²¹² *Ibid.*, t. 11.

²¹³ *Ibid.*, t. 20. i 47.

²¹⁴ *Ibid.*, t. 53.

²¹⁵ *Ibid.*, t. 52. i 53.

i liječnicima zbog prenošenja određenih bolnica na Ministarstvo zdravlja. Policijski službenici nisu ometali prosvjednike tijekom okupljanja i davanja izjava za medije, ali su ih usmeno upozorili da su njihovi prosvjedi nezakoniti te su tražili od njih da se raziđu zbog zaštite javnog reda i sigurnosti.²¹⁶ Za vrijeme prosvjeda, sudionici nisu uzrokovali nikakve smetnje na ulazu u bolnicu te su puštali pacijente da slobodnu uđu.²¹⁷ Nadalje, protiv podnositelja zahtjeva je podignuta optužnica te su im domaći sudovi izrekli novčanu kaznu u iznosu od 62 eura.²¹⁸ U svojoj presudi, Europski sud je izrazio zabrinutost zbog toga što su podnositelji zahtjeva bili kazneno procesuirani i osuđeni na plaćanje kazne zbog same činjenice sudjelovanja u mirnim prosvjedima te je, u skladu s tim, zaključio da takve mjere upravljene protiv prosvjednika nisu bile razmjerne niti nužne za održavanje javnog reda i mira.²¹⁹

²¹⁶ *Yilmaz Yildiz i drugi protiv Turske*, zahtjev br. 4524/06, presuda od 14. listopada 2014., t. 7. – 11.

²¹⁷ *Ibid.*, t. 43.

²¹⁸ *Ibid.*, t. 12. i 13.

²¹⁹ *Ibid.*, t. 46. i 48.

8. ZAKLJUČAK

Bilo bi nezamislivo govoriti o demokratskom uređenju država ako pojedincima ne bi bilo omogućeno da slobodno, bez straha od progona, nasilja, osuđivanja, sankcija ili reperkusija, zajedno okupljeni javno izraze svoje, više ili manje popularno, mišljenje. Stoga, svakako valja zaključiti kako je pravo na slobodu okupljanja jedno od najvažnijih demokratskih prava suvremenih društava koje pojedinci uživaju prema Konvenciji. U suštini, riječ je o individualnom, građanskom i političkom pravu čija je osnovna svrha omogućiti pojedincima da ujedinjeni s istomišljenicima izraze svoja stajališta o važnim političkim, gospodarskim ili društvenim pitanjima te da ih se istodobno zaštiti od proizvoljnih ograničavanja tog prava upravljenih od strane državnih vlasti. Ipak, praksa Europskog suda pokazuje da su vlasti mnogih država i dalje sklone nametanju nerazmjernih restrikcija prema pojedincima koji uživaju svoje konvencijsko pravo. Konvencijska zaštita se jamči isključivo mirnim okupljanjima. Prilikom razmatranja uživaju li pojedinci zaštitu iz članka 11. Konvencije s posebnom pažnjom treba razlikovati nasilnička od ometajućih ponašanja. Iz sudske prakse proizlazi kako je Europski sud izrazito naklonjen zaštiti prosvjednika te, u tom smislu, jamči zaštitu svakom mirnom prosvjedniku neovisno o eventualnom nasilnom ponašanju drugih prosvjednika. Nadalje, iz ovoga rada valja zaključiti kako su države važni akteri u jamstvu prava na slobodu okupljanja pri čemu njihovu ulogu ne treba shvatiti samo na način da su se dužne suzdržati od svakog nepotrebnog zadiranja u to konvencijsko pravo, već i na način da su dužne poduzimati raznolike mjere kojima će pojedincima omogućiti učinkovito uživanje tog prava. Europskom sudu test opravdanosti, odnosno test nužnosti u demokratskom društvu služi kao instrument za utvrđivanje postojanja, odnosno nepostojanja povreda prava na slobodu okupljanja. Da bi se bilo koje ograničenje nametnuto pojedincima vezano uz slobodu okupljanja moglo smatrati opravdanim, potrebno je da ono ima uporište u domaćoj zakonskoj regulativi koja mora biti dostupna adresatima i formulirana s dovoljnim stupnjem preciznosti, da slijedi jedan od legitimnih ciljeva te da je isto nužno u demokratskom društvu, odnosno da poduzete mjere odgovaraju prijekoju društvenoj potrebi i da su razmjerne cilju koji se njima želi postići. Države su dužne voditi računa da ustanovljeni domaći autorizacijski postupci ne predstavljaju zapreku u uživanju prava na slobodu okupljanja kao i da svaka mjera, kao što su primjerice rastjerivanje prosvjednika ili izricanje sankcija zbog sudjelovanja u prosvjedu, bude razmjerna i nužna. U svjetlu sadašnjih okolnosti u europskim državama, vjerujem da će ova teme u narednom periodu još više dobiti na značenju zbog čega će biti zanimljivo promatrati daljnji razvoj prakse Europskog suda u ovome području.

9. LITERATURA

Knjige:

1. Gomien, D., *Europska konvencija o ljudskim pravima*, Edicija Magna, Naklada d.o.o. i Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Zadar i Rijeka, 2007.
2. Robertson, A. H., Merrills, J. G., *Human rights in Europe, A study of the European Convention on Human Rights*, Manchester University Press, Manchester i New York, 1996.
3. Omejec, J., *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava*, Strasbourški acquis, Drugo dopunjeno izdanje, Novi informator, Zagreb, 2014.
4. Pavlović, Š., *Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Protokoli uz Konvenciju, Europski sud za ljudska prava*, Libertin naklada, Rijeka, 2020.
5. Sadiković, Ć., *Evropsko pravo ljudskih prava*, Editio Iuristica, Magistrat, Sarajevo, 2001.

Mrežni izvori:

1. Europski sud za ljudska prava, *Guide on the case-law of the European Convention on Human Rights – Mass protests*, ažurirano 31. kolovoza 2024., dostupno na: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_mass_protests_eng, pristup: 23. rujna 2024.
2. Europski sud za ljudska prava, *Vodič kroz članak 11 Europske konvencije o ljudskim pravima – Sloboda okupljanja i udruživanja*, ažurirano 31. kolovoza 2019., dostupno na: <https://uredzastupnika.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Edukacija//Vodi%C4%8D%20kroz%20%C4%8Dlanak%2011.%20Konvencije.pdf>, pristup: 23. rujna 2024.
3. Flores, O., *Case law on peaceful protests*, Global Freedom of Expression Columbia University, 2023., dostupno na: <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/wp-content/uploads/2023/06/Case-law-on-peaceful-protests.pdf>, pristup: 20. listopada 2024.
4. Gardašević, Đ., *Pravo na javno okupljanje u hrvatskom i komparativnom pravu*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 48., 2011., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/107771>, pristup: 25. listopada 2024.

5. Gorjanc Prelević, T., Šljukić, S., *Sloboda mirnog okupljanja u praksi Evropskog suda za ljudska prava*, Akcija za ljudska prava / Human Rights Action (HRA), Podgorica, 2020., dostupno na: <https://media.institut-alternativa.org/2020/06/Sloboda-mirnog-okupljanja-1.pdf>, pristup: 10. listopada 2024.
6. Savić Božić, D., *Sloboda okupljanja i udruživanja u praksi Evropskog suda za ljudska prava*, u: Zbornik radova „Sinergija“ – *Budućnost obrazovanja u svjetlu globalnih ekonomskih, političkih i zdravstvenih izazova*, Univerzitet Sinergija, Bijeljina, 2021., dostupno na: <https://naucniskup.sinergija.edu.ba/wp-content/uploads/2022/08/Zbornik-2021.pdf>, pristup: 5. listopada 2024.
7. Mršević, Z., *Ka demokratskom društvu – sloboda javnog okupljanja, pravo svih*, Institut društvenih nauka, Beograd, 2007., dostupno na: <https://idn.org.rs/wp-content/uploads/2023/07/KA-DEMOKRATSKOM-DRUSTVU-SLOBODA-JAVNOG-OKUPLJANJA-PRAVO-SVIH.pdf>, pristup: 27. rujna 2024.
8. Ortiz, I., Burke, S., Berrada, M., Saenz Cortés, H., *World Protests, A Study of Key Protests Issues in the 21st Century*, Palgrave Macmillan Cham, 2021., str. 1., dostupno na: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-88513-7>, pristup: 10. studenog 2024.
9. Oxford Learner's Dictionaries, <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/flash-mob?q=flash+mob>, pristup: 30. rujna 2024.

PROPISI

Pravni izvori Republike Hrvatske:

1. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine – Međunarodni ugovori br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17
2. Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine br. 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 5/14
3. Zakon o javnom okupljanju, Narodne novine br. 128/99, 90/05, 139/05, 150/05, 82/11, 78/12, 114/22

SUDSKA PRAKSA

Praksa Europskog suda za ljudska prava:

1. *Plattform „Ärzte für das Leben“ protiv Austrije*, zahtjev br. 10126/82, presuda od 21. lipnja 1988.
2. *Ezelin protiv Francuske*, zahtjev broj 11800/85, presuda od 26. travnja 1991.

3. *Rekvény protiv Mađarske* [VV], zahtjev br. 25390/94, presuda od 20. svibnja 1999.
4. *Coster protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, zahtjev br. 24876/94, presuda od 18. siječnja 2001.
5. *Stankov i Ujedinjena makedonska organizacija Ilinden protiv Bugarske*, zahtjevi br. 29221/95 i 29225/95, presuda od 2. listopada 2001.
6. *Djavit An protiv Turske*, zahtjev br. 20652/92, presuda od 20. veljače 2003.
7. *Ouranio Toxo i drugi protiv Grčke*, zahtjev br. 74989/01, presuda od 20. listopada 2005.
8. *Öllinger protiv Austrije*, zahtjev br. 76900/01, presuda od 29. lipnja 2006.
9. *Oya Ataman protiv Turske*, zahtjev br. 74552/01, presuda od 5. prosinca 2006.
10. *Mkrtchyan protiv Armenije*, zahtjev br. 6562/03, presuda od 11. siječnja 2007.
11. *Bączkowsky i drugi protiv Poljske*, zahtjev br. 1543/06, presuda od 3. svibnja 2007.
12. *Bukta i drugi protiv Mađarske*, zahtjev br. 25691/04, presuda od 17. srpnja 2007.
13. *Makhmudov protiv Rusije*, zahtjev br. 35082/04, presuda od 26. srpnja 2007.
14. *Galstyan protiv Armenije*, zahtjev br. 26986/03, presuda od 15. studenog 2007.
15. *Ashughyan protiv Armenije*, zahtjev br. 33268/03, presuda od 17. srpnja 2008.
16. *Éva Molnár protiv Mađarske*, zahtjev br. 10346/05, presuda od 7. listopada 2008.
17. *Sergey Kuznetsov protiv Rusije*, zahtjev br. 10877/04, presuda od 23. listopada 2008.
18. *Uzunget i drugi protiv Turske*, zahtjev br. 21831/03, presuda od 13. listopada 2009.
19. *Kršćansko-demokratska narodna stranka protiv Moldavije (br. 2.)*, zahtjev br. 25196/04, presuda od 2. veljače 2010.
20. *Sáska protiv Mađarske*, zahtjev br. 58050/08, presuda od 27. studenog 2011.
21. *Schwabe i M. G. protiv Njemačke*, zahtjevi br. 8080/08 i 8577/08, presuda od 1. prosinca 2011.
22. *Hakobyan i drugi protiv Armenije*, zahtjev br. 34320/04, presuda od 10. travnja 2012.
23. *Berladir i drugi protiv Rusije*, zahtjev br. 34202/06, presuda od 10. srpnja 2012.
24. *Fáber protiv Mađarske*, zahtjev br. 40721/08, presuda od 24. srpnja 2012.
25. *DÍSK i KESK protiv Turske*, zahtjev br. 38676/08, presuda od 27. studenog 2012.
26. *Vyerentsov protiv Ukrajine*, zahtjev br. 20372/11, presuda od 11. travnja 2013.
27. *Kasparov i drugi protiv Rusije*, zahtjev br. 21613/07, presuda od 3. listopada 2013.
28. *Taranenko protiv Rusije*, zahtjev br. 19554/05., presuda od 15. svibnja 2014.
29. *Primov i drugi protiv Rusije*, zahtjev br. 17391/06, presuda od 12. lipnja 2014.
30. *Yilmaz Yildiz i drugi protiv Turske*, zahtjev br. 4524/06, presuda od 14. listopada 2014.

31. *Promo Lex i drugi protiv Moldavije*, zahtjev br. 42757/09, presuda od 24. veljače 2015.
32. *Identoba i drugi protiv Gruzije*, zahtjev br. 73235/12, presuda od 12. svibnja 2015.
33. *Kudrevičius i drugi protiv Litve* [VV], zahtjev br. 37553/05, presuda od 15. listopada 2015.
34. *Gafgaz Mammadov protiv Azerbajdžana*, zahtjev br. 60259/11, presuda od 15. listopada 2015.
35. *Frumkin protiv Rusije*, zahtjev br. 74568/12, presuda od 5. siječnja 2016.
36. *Lashmakin i drugi protiv Rusije*, zahtjevi br. 57818/09, 51169/10, 4618/11, 19700/11, 31040/11, 47609/11, 55306/11, 59410/11, 7189/12, 16128/12, 16134/12, 20273/12, 51540/12, 64243/12 i 37038/13, presuda od 7. veljače 2017.
37. *Merabishvili protiv Gruzije* [VV], zahtjev br. 72508/13, presuda od 28. studenog 2017.
38. *Tuskia i drugi protiv Gruzije*, zahtjev br. 14237/07, presuda od 11. listopada 2018.
39. *Navalnyy protiv Rusije* [VV], zahtjevi br. 29580/12, 36847/12, 11252/13, 12317/13 i 43746/14, presuda od 15. studenog 2018.
40. *Ter-Petrosyan protiv Armenije*, zahtjev broj 36469/08, presuda od 25. travnja 2019.
41. *Obote protiv Rusije*, zahtjev br. 58954/09, presuda od 19. studenog 2019.
42. *Laguna Guzman protiv Španjolske*, zahtjev br. 41462/17, presuda od 6. listopada 2020.
43. *Zakharov i Varzhabetyan protiv Rusije*, zahtjevi br. 35880/14 i 75926/17, presuda od 13. listopada 2020.
44. *Berkman protiv Rusije*, zahtjev br. 46712/15, presuda od 1. prosinca 2020.
45. *Shmorgunov i drugi protiv Ukrajine*, zahtjevi br. 15367/14, 16280/14, 18118/14, 20546/14, 24405/14, 31174/14, 33767/14, 36299/14, 36845/14, 42180/14, 42271/14, 54315/14, 19954/15, 9078/14 presuda od 21. siječnja 2021.
46. *Chkhartishvili protiv Gruzije*, zahtjev br. 31349/20, presuda od 11. svibnja 2023.
47. *Laurijsen i drugi protiv Nizozemske*, zahtjevi br. 56896/17, 56910/17, 56914/17, 56917/17 i 57307/17, presuda od 21. studenog 2023.